

În zilele de sefira...

O istorie de câteva milenii se desprinde din trecutul nebulos și se desfășoară în toată amploarea ei multicoloră. Un lanț nesfârșit de evenimente: unele dramatice, tragice, altele scilicite, iar altele întinse. O nuanțare nesfârșită.

Noi simțim limitații în timp. Viața noastră e împărțită în ani, luni și zile. Dar noi ne simțim atrași să recapitulăm în clipă simbolică, an de an, trecutul nostru, istoria noastră. Neobosiți, privim în fiecare an în aceeași oglindă și veșnic ni se pare că am descoperit ceva nou.

Lată, de pildă, de curând am recapitulat povestea ieșirii din Mișraim și am făcut să apară pe mesele noastre simbolurile robiei și ale libertății. O clipă a apărut în viziunea noastră leagănul existenței noastre ca popor. Dar chiar a doua zi după Seder începem, cu aceeași punctualitate, conform Luahului, să numărăm Sefira. O facem de obicei în clipă mecanică, pentru că așa am preluat-o de la străbuni, sau pentru că așa ne indică sfintele noastre cărți de rugăciuni. Dacă ne străduim însă și aruncăm o privire mai adâncă, dacă pătrundem în miezul simbolului, descoperim uriașele distanțe de la un eveniment la celălalt, în epocile care s-au desprins din eternitate, lăsându-și amprenta lor pe fiecare pagină a istoriei noastre.

Sărbătoarea eliberării, Pesahul, ne-a înaripat ca „Benei Horim”, ca oameni înarmati evocati epoca în care „Avadim Hainu”, în care am fost robi. Ne-am permis să povestim în condițiile noastre de libertate despre necazurile strămoșilor noștri. Dar totodată, perioada de Sefira ne introduce într-o atmosferă de doliu. În care cununiile, serbările și distracțiile ne sînt interzise. Numărăm de șapte ori șapte zile. Șapte simbele întregi, ceea ce corespunde exact perioadei între Pesah și Savot.

Ordinată, în trecut, îndepărtată, Sefira nu avea caracterul acesta de doliu.

Atunci cînd mai exista marele Templu, se făceau în aceste zile pregătirile pentru sărbătoarea secerii. Se numărau într-adevăr zilele, cu nerăbdare și încordare, pentru a vedea recolta în hambare, pentru a ști membrii de familie asigurați cu hrană și apoi, plini de recunoștință față de cel Etern, care a binecuvîntat pămîntul, se urca pe drumul care duce spre Ierusalaim, pentru a aduce prinosul pe altarul Templului. Bucuria era nemărginită, precum se reflectă și în Psalmul 126: „Fie ca cei ce seamănă cu lacrimi să secere cu bucurie! Plîngînd, semăntorul merge mereu înainte și aruncă valuri de sămînță, iar cînd vine secerișul adună snopii, hăulînd de voie bună”.

Așa a fost cîndva. Dar alte secole au adăugat un nou conținut zilelor de Sefira. Figura centrală devine rabi Akiva. Bucuria amintită se transformă în doliu. Templul a fost mistuit de flăcări și distrus. Împărăția romană își dă seama că victoria militară asupra Iudei nu a distrus de fapt iudaismul. Universitatea din Iavne era purtătoare a spiritului evreiesc asigurîndu-i continuitatea.

Împăratul Adrian elaborează, în consecință, legile pline de cruzime împotriva acelor care continuă să studieze Tora. Lăncă romană este îndreptată de data aceasta împotriva însăși existenței evreiești. Dacă Iohanan ben Zacai a lăsat la timpul său Templul în flăcări, reușind să obțină de la Uespașian doar mica localitate Iavne — fapt care putea să pară o capitulare — ne aflăm acum în fața altei situații. Față de legile lui Adrian trebuia primită lupta armată. Din simțul poporului apare eroul minunat Bar Kohba — fiul stelelor, iar conducătorul spiritual al răscoalei, însuși Rabi Akiva, cea mai remarcabilă personalitate din acea vreme. Cu cei douăzecișipatru de mii de elevi ai săi, Rabi Akiva se încadrează în lupta împotriva puterii romane. Cuvîntul sfînt al Torei nu amuțese. Se studiază mai departe fără a se fiine seama de pericolul de moarte.

Și în această perioadă, între Pesah și Savot, a căzut sabia romană asupra celor ce au călcat legile crude ale împărăției. Se vestește că a izbucnit o epidemie între elevii lui Rabi Akiva, secerînd neînumărate vieți evreiești. Fără îndoială, însă, ingerul morții avea chipul stăpînitorului roman. Însuși Rabi Akiva a plătit scump atitudinea sa de revoltă. Căldii l-au jupuit de viu pentru a-i mări chinurile, iar el și-a dat duhul roșind cuvintele: „Sema Israel — ascultă Israel, Adosem Eloheinu — Dumnezeu nostru — Adosem Elhad — este unul singur”.

Dintre nenumărații martiri căzuți în acea vreme sînt pomeniți mai cu seamă zece. cunoscuți sub denumirea de „Asara, Harughe Maltut”. Potrivit uneia dintre surse, acestea ar fi fost numele celor zece Kedoșim: Rabi Simon ben Elișai, Rabi Simon ben Gamliel, Rabi Isavaț Hasofer, Rabi Iehuda ben Bava, Rabi Hanania ben Teradion, Rabi Hofșit Hameturgheman, Rabi Iehuda Hamelham, Rabi Akiva, Rabi Simon ben Zakai și Rabi Elazar Harsana.

Acesta este conținutul nou cu care s-au îmbogățit zilele de Sefira. „Eile eskera venafși esphaa alai” — pe aceștia îi amintesc și sufletul mi se revărsă, precum se spune în una din liturgiile de Iom Kipur.

După alte secole, caracterul de doliu al zilelor de Sefira a fost și mai mult adîncit. În veacul XI, cruciații s-au năpustit cu furie asupra comunităților evreiești din apusul Europei, nesfîrșit a fost numărul martirilor căzuți al Kiduș Hașem. Și asta s-a întîmplat tot în perioada de Sefira.

Una singură din cele 49 zile de Sefira este scăldată într-o lumină mai veselă. Este ziua a 33-a, ziua de Lag Boomer. În acea zi se spune, epidemia s-a oprit și n-a mai murit nici unul din elevii lui Rabi Akiva. Cine știe, poate s-a reputat, în acea zi de Lag Boomer, o victorie parțială asupra impalatorilor romani.

De această zi se leagă splendida figură a Tanaitului Rabi Simon bar Iohai, elevul lui Rabi Akiva. Atît ziua nașterii, cît și a morții acestei uriașe personalități evreiești din epoca post-adrianică cade în Lag Boomer.

Doar 49 de zile. Dar ce aglomerare de fapte mărețe se reflectă în ele. Cîte urcușuri și cîte coborîșuri în desfășurarea istoriei cristalizate și purificate în decursul secolelor. „Ribono șel olam-ata țivitanu al iad Moșe avdehalispor sefirat haomer kedei letahareinu miklupoteinu amimototeinu” — Creator al lumii, tu mi-ai poruncit prin robul tău Moșe să procedăm la numărarea Omerului. pentru ca să ne purificăm de toate impuritățile și învelșimile — sînt cuvintele pe care le rostim în fiecare seară de Sefira. An de an evenimentele trecutului ne apar mai cristalizate și mai purificate, mai desprins de orice impurități, și astfel le transmitem generațiilor viitoare, care la rîndul ei va număra din nou Sefira.

Rabinul (în ebraică *rav* sau *rabi*) este conducătorul spiritual tradițional al comunității mozaice.

Termenul *rabi* intră pentru prima dată în uz către sfîrșitul primului secol al erei noastre, deși titlul de „Raban” stăpîn sau profesor era folosit încă din timpul lui Gamaliel I. Tanaimii (învățații, erudiții talmudului) purtau titlul de rabi, în timp ce amoraimii, babilonienii, titlul de „Rav” (stăpîn, profesor). Titlul „rabenu” (stăpînul nostru, învățătorul nostru) a fost atribuit pentru prima dată lui Iehuda Hanasi, un învățat vestit al timpului său. De atunci, cu acest termen au fost denumiți învățații vestiți ai fiecărei generații, ca Hananel ben Hușiel, Cherson ben Iehuda, Jacob Tam, Maimonides și Nissim Cerondi.

Ca reprezentant al Torei, rabinul se comporta în toate împrejurările cu demnitatea cuvenită. El e gata totdeauna să vină în

Cuvîntul Talmud înseamnă învățătură, raționament sau doctrină; termenul acesta se mai aplică colecției de lucrări ce formează Legea orală, transmisă evreilor prin tradiție, în contrast cu Legea scrisă (Tora scrisă).

Intrucît Legea orală este strîns legată de istoria și dezvoltarea Biblicii, începutul ei poate fi, fără ezitare, considerat ca fiind perioada exilică. În această perioadă a luat ființă instituția sinagogii, a cărei cea mai importantă funcție era învățarea și interpretarea cuvîntului lui Dumnezeu.

Cuvîntul ebraic pentru „interpretare” este Midraș și acest termen, la fel ca și cuvîntul Cabala, (transmisă prin tradiție) poate de asemenea să fie aplicat anumitor capitole din scrierile canonice. Trăsătura caracteristică a Midrașului ca instrument de discuții ample, de dispută și de răspîndire a învățăturii sfinte, este mai evidentă în vechile scrieri rabine.

Rezultatele obținute prin metoda disputelor au fost diferite, după cum obiectul dezbaterilor îl formau subiecte rituale, spirituale, omiletice etc. Primele sînt forme cuprinse sub numele de Halacha, care înseamnă *îndrumare, călăuzire, reguli de conduită, hotărîre legală*; termenul se referă și la obiceiuri, datini (Minhagim), ritualuri (Takanot) și decrete (Ghezerit). Cele ulterioare (spirituale sau omiletice) sînt clasificate sub denumirea de Hagada (termenul e de origine arameică), avînd sensul de povestire, legendă, explicație, predică; termenul include și atorisme, precum și învățături rabine, istorisiri, legende despre viețile învățaților post-biblici. În Hagada mai sînt incluse teme din astrologie și astrologie, medicină și magie, teosofie și misticism și alte domenii similare.

Scolile care au activat în acest domeniu acoperă o perioadă de mai multe secole și sînt cunoscute sub diferite denumiri, fiecare denumire corespunzînd unei perioade anumite.

1. Soferimii (scribii) încep cu Ezra și merg pînă în perioada macabeană (450—100 î.e.n.); din activitatea lor literară se cunoaște extrem de puțin; termenul „Cuvinte ale soferimilor” este folosit de învățații Halachi din diferite perioade, subînțelegînd în majoritatea cazurilor nu atît calitatea lor de autor, cît profunzimea ideii atribuite unora din aforismele lor. Mai puțin vagi sînt referirile rabine la „Oamenii Marii Adunări” și „Urmașii lor”, termenii care, după unii învățați, ar fi identici cu „scribii”, sau cel

puțin i-ar fi pregătit pe urmașii acestora din urmă. Acestor *soferimii* li se atribuie nu numai o anumită activitate didactică (de „creștere de discipoli”, Abot 1.1), ci și emiteră de precepte și hotărîri, dintre care cele mai importante sînt acelea care tratează despre sistematizarea și completarea scrierilor biblice, despre citirea Torei în anumite zile ale săptămîinii, fixarea rugăciunilor zilnice (probabil cele șase binecuvîntări care fac parte din rugăciunea de Șmone-esre și introducerea rugii de mulțumire după mese). Obiceiul scoaterii apei de sărbătoarea de Sucot și procesiunea înconjurării altarelor cu ramuri de salcii — obicei care, după afirmațiile unor învățați ar fi fost introdus de profeți, precum și așa-numitele „Legi ale lui Moșe de la muntele Sinai” (în număr de 43, dintre care mai mult de o treime se referă la punerea filacterelor), toate aceste datini și ritualuri datează din vremea soferimilor, perioadă care o precede pe cea a macabeilor.

11. Zugot, „Perechi”, nume dat acelor învățați care au marcat o epocă de înflorire între perioada macabeană și cea herodiană (150—30 î.e.n.). Un număr de cinci dintre acești învățați sînt amintiți în literatura rabinică. Este vorba de ilustrii capi de școli religioase, care s-au succedat în decurs de 5 generații în ordinea următoare: 1. Jose, fiul lui Joezer din Zereda și Jose, fiul lui Iohanan din Ierusalim; 2. Iosua și Nitai din Arbela; 3. Iehuda și Simeon; 4. Semaia și Avtalion; 5. Hillel și Șamai.

Potrivit tradiției, fiecare „pereche” e formată din căpeteniile Sanhedrinului epocii lor, unul din ei fiind *Nasi*. „Print” sau „Președinte” al Sanhedrinului; celălalt, *Ab Bet Din*. „Tată al casei de rugăciuni”, sau „Vicepreședinte”. Această tradiție este contestată de mai mulți învățați moderni ca fiind neconformă cu scrierile lui Iosefus Flavius, de la care aflăm că Marele Preot era, din oficiu, președintele Sanhedrinului. Dar oricare ar fi fost funcția și titlul lor, existența acelor „perechi” ce au constituit un factor important în dezvoltarea Legii orale nu poate fi pusă la îndoială. Acestora li se atribuie nu numai diferite maxime *hagadice* (Abot 1.4—15), dar și sentințe *halachice*, precum și precepte și hotărîri. Importanța activității desfășurate de Zugot este incontestabilă.

(Continuare în pag. U-a)

Păstorul spiritual mozaic

ajutorul celor ce au nevoie de un sfat înțelept, de o vorbă bună.

În concepția mozaică, rabinul nu e un intermediar între om și Dumnezeu, ci un învățător al Torei, o călăuză a celor credincioși pe calea cea dreaptă.

În perioada gaonică (din anul 589 pînă la 1038 e.n.) conducătorii vestitelor academii din Sura și Pumbedutha, care erau numiți gaoni, au fost conducătorii spirituali ai evreimii babiloniene. La fel și în perioada amoraiică, credincioșii veniți din toate așezările se strîngeau pe muntele Kalla în lunile Elul și Adar, cînd se liberau de munca lor la cîmp, ca să învețe în această mare ieșiva.

După cum am arătat, mult timp funcția de rabin era onorifică, ceea ce conferea conducătorului spiritual o independență deplină față de obște.

Abea prin secolul al XV-lea s-a început a se plăti rabinilor un salariu fix. Pînă atunci

ei erau remunerați numai pentru timpul în care judecau vreun litigiu, oficiau o căsătorie sau un divorț, etc.

Odată cu începerea salarizării rabinilor, obligațiile acestora au fost precizate în mod clar. Îndatoririle cele mai importante ale capului spiritual erau specificate în scrisoarea prin care comunitatea îl informează pe rabin despre alegerea sa.

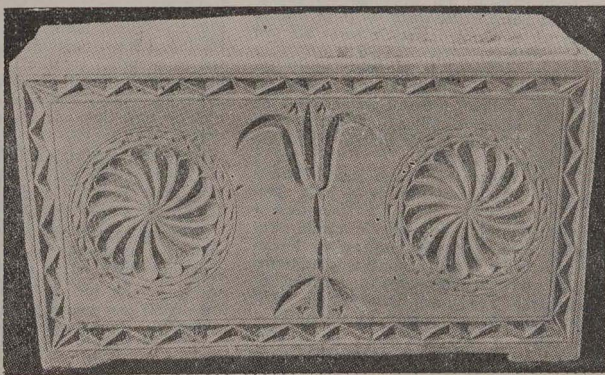
El era de asemenea cel dintîi sprijin al săracilor și oropsiților, cărora le dădea sfat înțelept, consola pe cei îndoliați pentru pierderile suferite. Tot el îndruma activitatea diferitelor așezăminte religioase și de binefacere ale obștei.

În afară de toate acestea, rabinul își consacră zilnic mai multe ore studierii Torei. De cele mai multe ori, el redacta lucrări de exegeză biblică și de filozofie religioasă, cu care comunitatea se mîndrea să le dea publicității.

Ca regulă generală, rabinii rosteau predici de mai multe ori pe an, iar la ocazii speciale oficiau la altar ca de exemplu serviciul divin Neila din Ziua Ipsășirii. Rabinii vestiți, mai ales, erau solicitați nu numai de credincioșii obștei lor, ci și de cei din localități îndepărtate. Acești rabini eminenți erau poftiți stăruitor să viziteze și alte comunități. Adevsea rabinul trebuia să plece pe furis, noaptea, de la comunitate, pentru că enoriașii lui erau mîhnii să-l vadă plecînd. De obicei, cînd un rabin pleca dintr-un oraș, întreaga comunitate însoțea trăsura lui cale de cîțiva kilometri, în timp ce cei mai de vază membri ai comunității veneau în întîmpinarea ilustruului oaspete, la o mare distanță de orașul lor.

Conducătorii spirituali ai mișcării hasidice, care acordă importanță primordială apropierea emoțională de Dumnezeu sînt numiți „Rebi” (Rebe) sau „Zadik”.

SARCOFAG
CU
INCUSTAȚII
DIN PERIOADA
CELUI
DE-AL
DOILEA
TEMPLU

Poeții veacului de aur sefard

Deși numele celor mai mari poeți ebraici ai Spaniei medievale sînt cunoscute, opera lor își așteaptă încă traducătorii care să-i introducă în circuitul culturii universale. Spre a putea înțelege în întregime opera, este necesar a cunoaște epoca, împrejurările în care acești poeți au trăit și au creat. Este necesar a cunoaște viața lui Yehuda Halevi, de exemplu, care este aureolat de o moarte romantică, provocată de un călăreț dușman la porțile iubitului său Ierusalim; sau ascensiunea lui Samuel Hanagid, sugestiv evocată prin legenda că talentul său de caligraf l-a favorizat să ajungă la situația de mare vizir al Grenadei.

Personalitatea lor reală apare deseori umbrată de un nimb artificial, confecționat din cavalierism medieval și romantism oriental. Aceasta face ca înțelegerea producției literare a poezilor din Spania să fie, cel puțin la început, intruciva mai dificilă. Cert este că chiar cel mai simplu dintre poemetele de dragoste ale lui Halevi nu poate fi înțeles pe deplin fără referiri la izvoarele arabe și biblice.

Să analizăm, de exemplu, unul din poemetele religioase cele mai cunoscute ale lui Halevi: Israel își plînge durerea din cauza situației nefericite în care se află în mijlocul altor popoare: „Dragostea mea, ai uitat, oare locul pe care-l ocupi în inima mea?” Acest vers ar putea mira pe cei care s-ar fi așteptat ca un poem religios să fie exprimat prin cu totul alți termeni. Cîntorului însă trebuie să știe că acest vers se inspiră din *Cîntarea Cîntărilor*, I, 13 („Iubitul meu este pentru mine asemenea smîrnei din suflului meu”).

Acasta nu este însă deajuns. Cîntorului trebuie să mai știe că această carte biblică a fost recunoscută în mod tradițional ca fiind un dialog nu între doi îndrăgostiți de odinioară — chiar dacă unul din ei era ilustrul rege Solomon — ci între Dumnezeu și Israel și că în versul citat, Israel este acela care vorbește.

Dar nici aceasta nu este suficient, căci un *midraș* cunoscut (cit. de ex., de Bahya ibn Pakuda în scrierea sa „Îndatoririle inimii”) arată că acest vers denotă țărirea credinței lui Israel în Dumnezeu chiar în clipe de adîncă mișnire și nenorocire. Interpretarea aceasta este bazată pe traducerea cuvintelor *Isroer hamor* (sacul cu smîrnă), cuvinte care în limba ebraică înseamnă „amărăciune”.

Astfel, Halevi îl prezintă pe Israel plîngîndu-se lui Dumnezeu că, „cu toată statornicia și fidelitatea sa, care au rămas necîntite, este vîndut pentru totdeauna aceluia care îl subjugă”. Contemporanii lui Halevi ar fi înțeles imediat aluzia, în timp ce cîntorului de astăzi, chiar dacă se străduiește să citească poezii ebraice, are mult de furcă pînă să sesizeze și să savureze acest joc subtil de cuvinte.

A compune poezii pentru evreii din Spania era o activitate clasică și nu una romantică, în măsura în care forma, mai mult decît conținutul, a determinat natura producției poetice. Aici nu găsim deloc efuziuni necontrolate ale spiritului exaltat sau ale sufletului chinat.

Chiar dacă acești poeți își dau friu liber imaginației, modelul prozodiei arabe limitează și pune la punct expresia poetică.

Cu Yehuda Halevi și Gabirol, creația poetică ebraică ajunge la apogeu, cei doi

ilustri reprezentanți ai veacului de aur sefard subordonînd forma conținutului, renunțînd la tot ce e artificios, facil, în poezie.

Poeții cvreo-spanioli, continuînd îndepărtatele aluzii biblice, se inspiră din tradiție, astfel încît producția lor poetică este totodată nouă și veche — o contopire între cultura islamică și cea biblică. Iar cuvîntul „Biblie” înseamnă aici cartea divină propriu zisă, plus toate dezvoltările, interpretările și subtilitățile cu care a fost împodobită de generațiile de învățați care s-au consacrat studiului Torii.

Un alt exemplu: Moses ibn Ezra descrie ivirea zorilor în acești termeni:

„Bea toată ziua pînă lumina apune;
Iar soarele, cu sigiliul său de aur sfios

amprenta-și pune,

Pe argintul văzduhului;
Noaptea-i ca un negru ce se strecoară-n

tunec;
Pînă cînd mina zorilor încet-încet vîlul

a-nlăturat.

Jocul imaginației apare aici destul de limpede și nu mai necesită nici o interpretare pentru a putea fi înțeles pe dată și fără comentariu. Dar puterea de înțelegere este sporită dacă cititorul e prevenit că a compara noaptea cu un negru era ceva obișnuit în creația poetică arabă, ca și ideea că noaptea e urmărirea de zorii dimineții.

Originalitatea poetului constă aici în aluzia la nașterea lui Iacov (din Geneza 25,26). În mod necesar el compară noaptea cu Esau, strămoșul Edomului, simbolul dușmanului. Și nu e nevoie să căutăm prea mult printre rînduri pentru a vedea aici expresia de dragoste a poetului pentru cultura și civilizația iudeo-islamică și aprehensiunea sa față de Spania ostilă, unde a fost silit să-și trăiască ultimii ani.

Mediul natural și cultural în care au trăit și creat trebuie, deci, cunoscut pentru a înțelege pe deplin poezia medievală sefardă.

Gabirol, Halevi și Abraham ibn Ezra erau gînditori profunzi și totodată poeți subtili. Astăzi încă zugrăvirea lumii medievale ne apare stranie — o lume în care globul terestru era înconjurat de „sfere de influență”, fiecare din ele fiind dirijată de o existență înzestrată cu aptitudini supra-umane. Aceste sfere erau privite ca niște intermediari ai creației, ca mijloace de legătură între Dumnezeu și om.

Dificultățile pe care le întîmpina cititorul modern sînt cu deosebire mari în domeniul tradiției sefarde, fără de care — după cum am arătat — poeziile nu pot fi apreciate la reala lor valoare literară și spirituală.

Toate acestea ne îndrăguiesc să credem că sîntem abia la începutul adevăratei înțelegeri a producției literare ebraice medievale, care vreme îndelungată a fost cunoscută sub denumirea de *Era de aur*. Traducerea acestei producții a fost începută de Salaman, Zangwill și S. Cohn și continuată de Bernard Lewis prin traducerea lucrării *Keter Malkhut* a lui Gabirol. Dar Hanagid, Abraham ibn Ezra, ibn Gabirol sau chiar Yehuda Halevi își mai așteaptă traducătorii.

Ziarul Viața noastră despre Tudor Teodorescu — Braniște

Ziarul „Viața noastră” din Tel-Aviv — care nămîfestă o griji lăudabilă de a-și ține la curent cititorii cu actualitatea românească — a publicat într-un număr recent următorul articol consacrat celui ce a fost publicistul și scriitorul Tudor Teodorescu-Braniște. Articolul este semnat de M. Rudich.

Ar fi împlinit, mîine, 70 de ani. Obosit însă de trudă și de frămîntări și de prea îndelungată suferință, el a închis ochii în această primăvară, sfîindu-se, sîntem singuri, să mai căsuneze necazuri și să provoace osteneți celor ce îi purtau de griji.

A plecat dintre noi, pentru totdeauna, un om, un om adevărat, drept, un suflet mare, vibrînd permanent — ca o frunză delicată dintr-o livadă a tinutului său natal — pentru semenul său, pentru cel prigonit și în suferință, un răzvrît împotriva iniștii și a samavolniciei, un om pentru care n-au existat, pe toate meridianele, decît oameni — neavînd însemnătate rasa, culoarea, religia.

Gazetar ca alease, rare înșușiri, dintre cei ce au dat strălucire unei bresle atît de delăimate, Teodorescu-Braniște a făcut parte dintr-o ilustră pleiadă de ziaristi, sfînd zeci de ani pe baricadele democrației, luptînd, cu vigoare și îndrăzneală, cu o convingere neegalată poate decît de marea sa pasiune, împotriva obscurantismului, a reacțiunii, a fascismului, a demagogiei, apărînd umanitatea, în genere — amenințată de cei ce voiau s-o prăvealească în beznă și în singe — și pe fiecare om în parte, pîndit de forțele oarbe ale urii și nedreptății.

Scriitor, înfășurînd la început destine izolate, Braniște a realizat, în cele cîteva romane ce le-a lăsat, o frescă socială plină de sensuri și adînci semnificații, documente ale marilor frămîntări sociale dintr-o epocă puternic zguduită din temelii.

Nu vom analiza activitatea gazetărească a lui Tudor Teodorescu-Braniște — între altele identic total cu cea de a treia serie „Cuvîntului liber”, în paginile căruia articolele și pamfletele sale virulente au însemnat adevărate lupte împotriva conspirației asciste; nu ne vom ocupa de scriitor, de romanierul Teodorescu-Braniște, ale cărui pagini reflectă permanenta sa năzuință — cum înșuși a spus cîndva — de a clădi „sfîntul omului de mîine pe temelia solidă

a adevărurilor permanente: dreptate, bunăcredință, libertate” — ci am voi să spunem cîteva vorbe, sîrace, sfîndcă mare e tulburarea de care sîntem cuprinși, despre noblețea unui suflet atît de rar înțîlnit.

Se va afla, nădăjdum, într-o zi, nu numai marea sa îndurare pentru cele pătimate de cei închiși în temnițe ori în lagăre, în vremea urgiei hitleriste, ci și zăbaterile, strădaniile, demersurile sale pentru usurarea vieții celor deținuți, pentru salvarea lor din ghiarele mînjite de singe ale dușmanilor omîirii. Cei ce au avut norocul să-i stea în preajmă, să-i fie colaboratori, cei ce au avut fericirea de a-i asculta glasul blînd, vorba domoală, vizitîndu-l în mult prea modestul și întunecosul odăit din str. Oțeleșeanu, luminate mai mult de gîndurile sale, de slăcîra marelui său suflet nobil — aceea știu bine că am pierdut nu un prieten, nu un prieten numai al nostru, un apărător, în vremuri grele, împotriva propovăduirilor la ură și govinism — dar că a închis ochii săi plini de bunătațe unul din rarii oameni a cărui înșușire cea mai de preț a fost — o spume cu riscul parea deseori repetări — noblețea. Un om bun, hotărît să se opună, cu riscul vieții, mutilării sufletelor, un om dăruit cu sfînta cîmsecădenie, un priet al umanității în sensul ei cel mai pur și mai autentic.

Greșim din păcate, de nenumărate ori. Așa am păcătuit și față de Tudor Teodorescu-Braniște, cel ce ar fi trebuit, de mult, pîlfit să ne viziteze țara — ca să treacă, poate ca neștiut ori nerecunoscut, pe lingă mulți dintre cei pentru a căror salvare s-a zăbăt — zilele, nopțile, anii lor de chin pricinuindu-i lungi nopți de insomnie și dezbateri cu propria-i conștiință, deși curată, limpede, ca și sufletul său neîntînat, colîndînd acum pe alele Paradisului, dacă dîncolo se afla, cumva, într-adevăr, o lume a celor drepti.

Cîtîndu-l, undeva, pe Robert de Jouvenel — Teodorescu-Braniște a reținut această frază: „Prin scrisul tău de fiecare zi să te străduiești a trăi dîncolo de timpul tău”.

Braniște va trăi dîncolo de timp nu numai prin scrisul său, ci și prin toți cei în ale căror inimi nu se vor sfînge, niciodată, nici imaginea, nici amîntirea unui om dintre puținii care pun splendidă pecete a umanității pe fruntea unei omîirii mereu împînsă în beznă, ură, desertațiune și nimicnîcie.

INVESTIȚII ROMANEȘTI PREMIATE

În cadrul celui de-al 18-lea Salon de invenții de la Bruxelles au fost prezentate 1.000 de invenții din 21 de țări. România, care a participat cu 4 invenții din domeniul construcțiilor de mașini și chimie, a obținut 3 medalii de aur; o medalie de email și o plachetă de onoare. Astfel, invenția „Generator igitubular multifocar de apă caldă și fierbînt” a obținut medalia de aur, precum și placheta de onoare a primarului comunei St Josse din Bruxelles. De asemenea, au fost premiate cu medalia de aur invențiile „Procedeu și instalație pentru cromarea dură a tijelor lungi” și „Saboți din masă plastică pentru vehicule de cale ferată și tramvaie și segmente de frînă pentru autovehicule”. Medalia de email a fost acordată invenției „Procedeu și instalație pentru producerea stirenului de înaltă puritate”.

COMBINA AUTOPROPULSATA DE RECOLTAT

Uzina „Semănătoarea” din Capitală, care a acumulat o bogată experiență în construcția diferitelor mașini agricole, pregătește anul acesta fabricația primei combine autopropulsate pentru recoltat. Datorită construcției sale complexe, noua mașină va fi realizată în colaborare cu alte întreprinderi constructoare de mașini de specialitate din țara noastră. Combina este destinată recoltării unui mare număr de culturi cerealiere și trifoliene, înșcriindu-se ca o realizare de mare valoare a industriei noastre constructoare de mașini. Pentru orez, porumb și alte culturi combina va fi dotată cu echipamente speciale de recoltat. Productivitatea ei va fi de 15 hectare pe zi, la o producție de 3,5 tone boabe la hectar.

Primul lot din aceste combine autopropulsate va ieși de pe banda de montaj a uzinelor în timpul campaniei de recoltare din acest an și este destinat verificărilor și încercărilor pe ogoare. Începînd cu anul viitor, uzina „Semănătoarea” va livra în mod curent asemenea combine unităților socialiste din agricultură.

PREZENTE ROMANEȘTI PESTE HOTARE

La Paris a avut loc o gală de filme românești de scurt-metraj — documentare turistice și folclorice, precedată de o conferință a cunoscutului om de literatură Jacques Campbell, care a vizitat România în mai multe rînduri.

Istoricul francez Jean Hugonot, autorul apreciatei lucrări „Istoria României”, apărută anul trecut la Paris, a susținut două conferințe în orașele Toulon și Nancy despre civilizația românească și despre inițiativele României pentru dezvoltarea cooperării internaționale. Conferințele au fost urmate de dezbateri la care au participat numeroși profesori și studenți. Au fost prezentate în continuare filme românești de scurt metraj. Cele două seri culturale de la Toulon și Nancy au fost organizate de Asociația de prietenie Franța-România.

„MOISE” DE ROSSINI

S-au împlinit 150 de ani de la premiera, la Neapole, a operei lui Rossini „Moise”. Inspirată din paginile Bibliei, această lucrare muzicală glorioasă pe marele conducător și legiuitor, proslăvește libertatea.

Recent, opera a fost prezentată pe scena teatrului din Berna.

O nouă carte despre manuscrisele de la Marea Moartă

În editura Clarendon Press din Oxford a apărut vol. V despre sururile descoperite în regiunea Mării Moarte, la Qumran. Lucrarea este redactată de John M. Allegro și poartă titlul: „Qumran, grola 4”.

Grola nr. 4 una din cele mai bogate în manuscrise, este situată în imediata apropiere de ruinele Qumranului. Neobservată de arheologii profesioniști care lucrau în acea regiune încă din 1952, ea a fost descoperită mai târziu de niște beduini căutători de suluri. Cercetătorii de prin partea locului n-au sesizat importanța noilor documente și astfel, în 1953, a fost creată o echipă internațională de editori pentru a expedia spre locul de cercetare prețioasă descoperire. Cu toate acestea au fost necesari 15 ani până la apariția primului volum.

Un rezultat al acestei inițiative a fost că textele publicate aici pentru prima dată ajută întrucâtva la cunoașterea problemei de la Qumran.

Majoritatea scrierilor din acest volum, dintre care multe deteriorate iremediabil, aparțin literaturii biblice. Tora și primii profeți sînt slab reprezentați. Există un singur document halahic, „Riturile” (No. 1959), care specifică, printre altele, că contribuția de o jumătate de șekel pentru Templu, de care e vorba în cartea Exodului (30, 11—16), se plătea o dată în viață și nu anual. Această exegeză a făcut ca sectele de pe țărmurile Mării Moarte să asculte litera legii scrise și în același timp să demonstreze pe fața dezaprobarelor lor față de preoții care oficiau în sanctuarul de la Ierusalim.

Pergament cu un text din cartea profeților Isaia, descoperit la Qumran

Dar masa materialului o formează Comentariile la profeții ulterioare. Cei mai mulți dintre ei reprezintă tipul de exegeză cunoscut ca peser, sau realizarea interpretării. Aceasta presupune că profeții biblici preziceau nu viitorul întregului Israel, ci destinul obștei de la Qumran.

Comentariul Nahum este probabil cel mai semnificativ din punct de vedere istoric, deoarece, contrar prevederilor din suluri, el menționează numele a doi regi sirieni helenici, Demetrius și Antiochus și arată că orizontul istoric al interpretului s-a extins de la Antiochus Epifanes, urît de macabei, pînă la venirea Kittimilor-romani (legiunile lui Pompei, cuceritorii Ierusalimului în anul 63 î.e.n.).

Descifrarea manuscriselor cuprinse în volum pare să fie exactă. De asemenea scurtele însemnări făcute pe diferite texte, majoritatea de natură ortografică, și referiri la celelalte manuscrise de la Marea Moartă, vor fi de mare folos specialiștilor și criticii de texte biblice și de suluri sfinte.

meridiane

A doua existență a templelor italiene

Un călător cu spirit romantic, care a vizitat Veneția și pe evreii de acolo, a descris astfel locurile pe care le-a văzut: „Ghetoul este mort. Ziduri crăpate, altele prăbușite, mărginesc străzile înguste. Un strat de mușchi verde acoperă pietrele vechi, apa care se scurge prin rigolele canalelor pare turbure, verde. În jurul vechilor fintini ale ghetoului Nuovo, cițica copii se joacă la umbra fostei sinagogi italiene, pisicile dorm, bătrînii se odihnesc. Pe vechiul cimetir, inscripții ciudate evocă gloriile de odinioară și blazoanele cavalerilor.”

Acesta este tabloul contemporan al iudaismului italian care, se știe, a fost cîndva unul din cele mai vechi și mai vestite al istoriei noastre. Evreii din peninsula s-au nîndrit întotdeauna cu vechile lor tradiții și atașamentul lor nedezmințit pentru cultura noastră milenară, avînd totodată un respect constant pentru prevederile religioase, baza permanență a supraviețuirii iudaismului. Trîind într-o țară unde fiecare colțor de pămînt respiră farmec și frumusețe, evreii din Italia au știut să introducă în viața religioasă un estetism care a intensificat și mai mult pietatea.

Evreii din Italia au exprimat prin arta sinagogală și rituală sentimentele lor de pioșenie, ca să nu mai pomenim de scrierile avansate și inspirate cu care au îmbogățit tezaurul iudaismului. Din nefericire, această obște a trecut, în epoca noastră, prin grele încercări, în special în anii holocaustului. Majoritatea sinagogilor și a caselor de rugăciune din Italia au rămas fără credincioși. Tezaurul cultural, adunat de secole în sanctuare, a avut totuși o soartă mai bună decât cele din alte țări ocupate de hoardele naziste — care au fost incendiate, distruse sau jefuite.

La Tel-Aviv există de mai mulți ani un bogat muzeu etnografic a cărui sarcină esențială constă în a aduna ce s-a putut salva, în urma tragicelor evenimente, din tezaurul artistic-religios rămas în țările Europei, Asiei și Africii. Aici se păstrează și o seamă de opere iudaice din Italia, de mare interes istoric și valoare artistică. Demersurile făcute s-au soldat cu succes în două direcții. În primul rînd s-a reușit a se transfera în Israel sinagogi întregi, cu tot mobilierul lor, inclusiv numeroasele instalații de chivoturi sfinte din marmoră și lemn, construite după cel mai rafinat gust artistic din epoca Renașterii și a barocului. Totodată au putut fi adunate bogate colecții de cărți clasice în limba ebraică, vechi de secole. Aproape 40 de Aron Hakodes-iri aduse din Italia — o adevărată operă de artă în ce privește sculptura — au fost reînstate în diversele sinagogi din Israel. Trebuie relevat faptul că sinagoga de la Conegliano Veneto, mic oraș din Veneția, care a fost distrusă, a fost așezată, cu o deosebită grijă, în Muzeul din Ierusalim. Chivotul sfînt, almemorul, candelabrele, jîlurile, pupitrele acestei venerabile sinagogi, care datează de prin secolul al XIV-lea, totul se află la loc de cinste în Muzeul din Ierusalim.

Se știe că, în secolul trecut, numeroși evrei din Italia, părăsindu-și locurile lor natale din provincie, s-au instalat în marile centre urbane din Italia. Așa se explică de ce astăzi nu mai există obști evreiești în orașe italiene ca: Conegliano Veneto, Sermede, Correggio, San Daniele de Friuli, Cento, Pesaro, Reggio Emilia, Carpi, Bozzolo, Moncalvo, Vittoria Veneto, Soragna, Busseto, Acqui. Sinagogile din aceste orașe au fost aduse în Israel. De asemenea chivoturile sfinte ale comunităților

din Mantua, Padua, Siena, Florența, Pisa, Livorno. Majoritatea acestor vechi centre religioase au renăscut prin reconstruirea sanctuarelor lor în Israel. 18 sinagogi sau chivoturi sfinte au fost reînstate în Ierusalim, opt la Tel-Aviv și în împrejurimi și opt în diferite alte localități din țară. Aceasta este o acțiune importantă, o concretizare a convingerii învățaților noștri care spuneau, încă în timpurile vechi: „Viitorul și soarta sinagogilor și a caselor de rugăciuni evreiești din Babilonia (Galut) vor fi decise în Eretz Israel.”

Arhitectura sinagogilor din Italia excela prin frumusețea decorațiunii interioare. Acest lucru se poate explica atît prin influența mediului artistic, cît și ca o consecință a unui sentiment de relativă siguranță pe care evreii din Italia îl încercau. Iată de ce sinagogile și templele din Italia au fost pe drept considerate cele mai frumoase din lume. Aceste sinagogi, mărturia unei perioade înfloritoare din viața iudaismului italian, au putut fi salvate de la ruină și reînstate în Israel. Aici ele și-au început a doua lor existență.

INSTITUT DE CERCETĂRI IUDAICE

La Bruxelles funcționează de cîtiva ani un Institut de cercetări iudaice. Directorul acestui așezămînt este dr. Max Gottschalk, președintele comunității din Bruxelles. Între altele, institutul se ocupă de studierea istoriei și culturii diferitelor comunități evreiești din Europa.

Descoperiri arheologice

Săpăturile arheologice ce se fac în diferite puncte ale Țării sfînte sînt necontenit la iveală relicve prețioase ale antichității iudice. Paralel cu echipele alcătuite de specialiști activează și arheologii-amatori, care nu odată au obținut rezultate invidiate de cei dîști.

Kotel Hamaaravi (Zidul de apus al templului din Ierusalim) este principalul punct de atracție al aceluia care au pasiunea cercetărilor arheologice. Un numeros public se îndreaptă zilnic spre celebrul Zid pentru a afla ce relicvă nouă a mai fost scoasă la lumină. Datorită muncii profesorului Benjamin Mazar, care conduce cercetările, aceste explorări au continuat și în cursul iernii.

Peste 10.000 de obiecte antice au fost găsite pînă în prezent în apropierea Zidului de răsărit și în porțiunea sa nouă. Majoritatea obiectelor datează din epoca lui Herod. Peste 3.000 de monede fac parte din tezaurul obiectelor găsite. Printre acestea nu se află nici unul care să fie anterior celui de-al doilea templu, locul primului templu nefiind încă descoperit de către cercetători. „Pe măsură ce munca noastră înaintează — declară profesorul Mazar — sîntem pur și simplu înmărmuriți în fața operei monumentale de construcție ce s-a efectuat la Ierusalim în timpul domniei regelui Herod.”

În regiunea multoasă numită Hazon, în Galileea, s-au descoperit ruinele unei așezări locuite în antichitate de o populație iudaică. Această descoperire a fost făcută cu ocazia lucrărilor de defrișare a terenului. Pînă în prezent nu a putut fi stabilită cu precizie natura acestei așezări. Se știe numai că acest punct a fost vreme îndelungată considerat un loc de importanță arheologică și ca localnicii îl numeau Hirbat Hazor. Aici au fost descoperite obiecte din argilă din epoca primului templu și din epocile ulterioare. S-au găsit de asemenea urmele mai multor „atelieri” pentru prepararea uleiului, a vinului și chiar a țesăturilor. Prin apropiere s-au găsit morminte evreiești din epoca bizantină.

Acest vas de sticlă are o vechime de 1900 de ani...

Elveii unei școli secundare din Galileea au reușit să scoată la lumină ruinele unei vechi sinagogi care pare că ar data din epoca celebrului cabalist Simon bar Yohai. Legenda și tradiția ne spun că această sinagoga a fost construită din inițiativa lui bar Yohai, în Galileea, după distrugerea celui de-al doilea templu. Ea face parte dintr-un ansamblu de 24 sanctuare evreiești construite de ilustrul învîțat în amintirea celor 24 grupe de luptători care aveau în sarcină paza Templului din Ierusalim.

O misiune arheologică care a întreprins cercetări la Ein Boker pe țărmul Mării Moarte a reușit să descopere ruinele unei

cetăți romane care pare a fi fost distrusă în epoca cuceririi arabe, spre începutul celui de-al șaptelea secol. Lucrările au scos la iveală zidurile principale ale cetății, deschînd accesul către încăperile ulterioare care erau destinate soldaților de gardă. S-au descoperit aici diferite obiecte, ca: luminări, boabe de grîu, vase din argilă și arme. La semnătura acestei descoperiri rezidă în aceea că pentru prima dată a fost desgroapată în Israel o tabără romană cu un zid de apărare care a servit ca apărător la o grădă atît de îndepărtată, la marginea imperiului roman.

E demnă de menționat și interesanta achiziție făcută de curînd de către direcțiunea Muzeului din Ierusalim. E vorba de vestita piatră funerară a lui Uziyah, regele Iudeei, care pînă nu de mult se afla în fondul unui muzeu din străinătate. Acest vestigiu istoric a fost adus din New York de către dl. Teddy Kolek, primarul Ierusalimului și președinte al comitetului de direcție al Muzeului. Piatra poartă o inscripție în limba aramaică al căru text este următorul: „Aici odihnesc rămășițele lui Uziyah, regele Iudeei. A nu se deschide!” Piatra este de formă patrată, avînd o lungime de 35 cm. și lățimea de 34 cm. Cuvintele sînt scrise în litere ebraice, caracterele sînt identice cu cele utilizate în perioada celui de-al doilea templu. În una din scrierile sale, Iosefus Flavius afirmă că regele Uziyah n-a fost înmormîntat în mormintele regilor casei lui David, deoarece a suferit de lepră. Au trecut mai mult de două mii de ani, iar cu prilejul extinderii teritoriului orașului Ierusalim, în epoca celui de-al doilea templu, osemintele acestui rege au fost transportate, iar noul mormînt a fost acoperit de piatra funerară. De fapt, acest document arheologic a fost descoperit către sfîrșitul secolului al XIX-lea, profesorul Sukenik fiind acela care a subliniat importanța acestui vestigiu. În anul 1962 a fost adus în America; acum a reîntrat în patrimoniul orașului Ierusalim.

Insemnări despre Pesah 5729

Actualitatea este o lege a ziaristicii de care noi, cei de la această publicație, ne străduim a ține seama. Dacă astăzi, aici, ne luăm îngăduința de a prezenta cititorilor un grup de relații ale corespondenților noștri despre felul cum s-a desfășurat în comunitățile din țară sărbătorirea de Pesah 5729 e pentru că socotim că semnificația acestei acțiuni depășește o anumită dată calendaristică. Munca entuziasată, fără preget, de interesată în accepția bună a cuvintului, a atitor clerici, conducători de comunități și coreligionari care au tradus în fapt îndemnul Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen ca „sărbătoarea să pătrundă în casa și în sufletul fiecărui credincios” merită a fi relevată. Dar să dăm cuvântul corespondenților noștri.

CLUJ

Salutind pe participanții la Seder, d. D. Rozner, președintele Comunității evreilor (M) din Cluj, a subliniat faptul că el se desfășoară în noul local, frumos și spațios, al cantinei. Amenajarea acestui local s-a făcut din îndemnul și cu sprijinul Federației și a d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen personal.

Circa 200 persoane au luat parte la cele două seri de Seder. Mesader a fost d. haham. S. Adler.

Cantina a funcționat în toate cele 8 zile de sărbătoare, spre mulțumirea deplină a coreligionarilor. O muncă fără preget au desfășurat domni: rabin Naftali Halpert, Iosif Jakob, d-na Rozalia Turteltaub ș.a.

TIMIȘOARA

Prim-rabinul Comunității evreilor (M) din Timișoara d. Ernest Neuman ne-a trimis o entuziasată relatare a felului cum a fost sărbătorit Pesah 5729 de către această obște. D-sa scoate în evidență intensă muncă desfășurată în prealabil de către conducerea comunității, în frunte cu dl. președinte Branchi, secretar Rado, precum și Emeric Șio, care s-a ocupat în mod deosebit de partea religioasă-ortodoxă.

La cele 2 seri de seder au luat parte peste 150 persoane. Dl. prim-rabin Ernest Neuman a explicat sensul sederului și semnificația sărbătorii.

DOROHOI

Comunitatea evreilor (M) din Dorohoi numără 1100 enoriași. Conducerea comunității s-a străduit ca sărbătoarea de Pesah să găsească pe toți credincioșii comunității aprovizionată cu alimentele rituale pentru această sărbătoare.

Asistații permanenți și ocazionali, totalizând 192 persoane, au primit în acest an un sprijin important în azimă, alimente și numerar. Ajutorul în numerar distribuit în localitate pentru sărbătoarea de Pesah a fost de 29 700 lei, iar valoarea alimentelor și azimei de 16 500 lei.

O grijă deosebită a constituit pregătirea cantinei rituale, unde au luat masa 70 persoane.

În prezența conducerii și salariaților comunității, a eforilor și oficanților de sinagogi a început oficierea tradiționalului Seder. Dl. Elias Rohrlrich, secretarul comunității, a dat citire mesajului de Pesah 5729 adresat de către Eminența Sa dl. Șef rabin dr. Moses Rosen.

Tradiționalul Kiduș a fost oficiat de către dl. Iancu Reichbach, președintele comunității. Dl. rabin Pinhas Usserman, rabinul comunității, a oficiat Sederul și a explicat celor prezenți capitolele Hagadei.

Dl. Elias Rohrlrich, secretarul comunității, a arătat cum se desfășoară activitatea comunității, sprijinul pe care îl primește din partea Federației, scoțind în evidență opera de asistență ce se desfășoară sub direcția îndrumare a Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen.

În primele zile ale sărbătorii de Pesah au funcționat în localitate un număr de 7 sinagogi, la ale căror servicii religioase au participat un număr important de credincioși.

Comunitatea locală nu a uitat, cu ocazia sărbătorii de Pesah, nici pe interni din căminele de bătrâni sau căminul-spital Darabani, cărora li sa acordat azimă.

Comunitățile mici, afiliate la comunitatea Dorohoi, de ex. Darabani și Mihaileni, care numără doar câteva familii, nu au fost nici ele date uitării. Aceste comunități au fost aprovizionate la timp cu alimentele necesare pentru sărbătoarea de Pesah.

IASI

Comunitatea evreilor din Iași a sărbătorit și în acest an — cu o grijă deosebită — tradiționalul Seder de Pesah.

Duminică, 30 martie, elevii Talmud Tori au luat parte activă la Sederul condus de dl. Leibovici, îndrumătorul cursurilor. Copiii au pus cele 4 întrebări și după citirea Hagadei au cântat cîntece de Pesah.

Serile de Seder s-au desfășurat în sala cantinei rituale, cu participarea a 160 persoane.

După cuvîntul de deschidere rostit de președintele comunității, farmacist dr. Simion Căufam, a urmat Sederul oficiat de dl. rabin H. Barid, ajutat de d-nii haham I. Schönfeld și Leibovici.

S-a servit masa rituală, potrivit tradiției, îmbelșugată și variată.

S-a asigurat masa rituală și bătrînilor internați la Căminul de bătrîni. În tot cursul Pesah-ului, restaurantul ritual al comunității a servit zilnic masa la cca. 200 credincioși.

GALATI

Conducerea comunității a organizat și în acest an Sederul, la care au luat parte 200 persoane. Urind bun venit oaspeților, dl. Simion Iacobovici, președintele comunității, a arătat că organizarea de Seder colective a devenit o tradiție pentru obștea gălățeană.

Dl. rabin Leib S. Butnariu a subliniat faptul că realizările comunităților și în special asistența socială se datoresc muncii neobosite a Eminenței Sale d-lui Șef rabin dr. Moses Rosen, președintele F.C.E.

A urmat oficierea Sederului. Tânărul Brenner Silviu a pus cele patru întrebări, după care comensii au citit Hagada.

Printre participanți au fost audienții la cursurile de istoria evreilor și limba ebraică.

Coreligionarii de la căminele de bătrîni și cei netransportabili au primit zilnic pachete cu mâncare pentru prînz și seara. La cantina comunității s-a servit masa, cu sau fără plată, în toate cele opt zile.

BOTOSANI

Tradiționala masă de Seder din prima și a doua seară s-a desfășurat într-un cadru festiv, în localul cantinei din str. 7 Aprilie. Au luat parte 120 credincioși.

Dl. haham Strul Moscovici a subliniat semnificația sărbătorii de Pesah. S-a dat citire Hagadei. S. Goldenberg a pus cele patru întrebări, iar mesaderul a dat răspunsul tradițional.

La cantină au luat masa zilnic 160 persoane, dintre care toți asistații Federației. Pentru cei bolnavi și infirmi, care nu au putut să se deplaseze, s-au luat măsuri să li se trimită masa la domiciliu. La fel și internaților de la spitalul de boli cronice din localitate și căminul de bătrîni de la Agafon. Cantina comunității funcționează în permanență. Zilnic iau masa 90 persoane.

ALBA IULIA

Bucuria sărbătorii s-a resimțit și în micile comunități, ca de pildă cea din Alba Iulia. Așa cum ne scrie d. Fr. Benedek, președintele acestei comunități, enoriașii au luat parte la un Seder simbolic al cursurilor de Talmud Toră.

X

Spatul nu se îngăduie să reproducem și alte relații primite de la comunitățile din țară. Dar și notele înfățișate mai sus, coroborate cu relatarea din nr. nostru anterior, oferă cititorului o imagine a cadrului larg în care obște noastre a sărbătorit Pesah 5729. E o constatare îmbucurătoare care și ea — justifică, credem, apariția acestor rinduri.

Comunitatea evreilor (M) din Reșița anunță cu mîhnire încetarea din viață a salariatului lor, cantorul

SCHOTTEK IOSEF

în vîrstă de 80 de ani. În mormîntarea a avut loc în ziua de 6 aprilie 1969, în cimitirul evreiesc din Timișoara.

Aspect de la nist l: seder-colectiv organizat de comunitatea din Timișoara.

Enoriașii din Galați prăznind laolaltă masa de Pesah

Din viața lui rabi Akiva

DRAGOSTEA LUI RAHEL

Ce a găsit Rahel, delicata fiică de bogătași la Akiva? De ce s-a îndrăgostit de el?

Akiva era un om primitiv și pe deasupra mai era și chel. Nu se distingea printr-o frumusețe deosebită. Rahel, însă, avea intuiție. A întrevăzut că acest chel primitiv are multe calități și un suflet mare, sensibil. Ea însăși avea o inimă bună și un suflet curat. Se prea poate că i se urise viața de lux și plăceri a aristocrației.

Într-o zi Rahel și Akiva s-au întâlnit. Era primăvara, în zilele dintre Pesah și Savuot.

Rahel l-a întrebat: „Dacă voi deveni soția ta vei pleca la Beth Hamidrash să studiezi Toră?”

Akiva răspunse imediat: „Da!” Fără îndoială că Rahel l-a cucerit pe Akiva — păstorul, care o rubea în lăină. Trebuie ținut seama că în acea perioadă el era foarte departe de a se gândi la învățătură. Dar din dragoste pentru Rahel, Akiva a acceptat să-și părăsească turma și să înceapă să învețe Toră. Lui Rahel îi era teamă de tatăl ei și de aceea s-au căsătorit în ascuns. Nu a trecut, însă, mult

timp și vestea a ajuns la urechile lui Calba Savua.

Tatăl cel bogat s-a înfuriat din cale afară: cum a putut Rahel cea frumoasă și deșteaptă să se îndrăgostească de acest cioban necioplit?! Calba Savua își alungă fiica sa unică pe care a și dezmoștenit-o.

Soții duceau o viață plină de lipsuri. Se hrăneau prost. În zilele reci ale iernii dormeau într-un grajd, pe așternul de paie. Dimineața, rabi Akiva scotea din pârul lung și frumos al lui Rahel fire de paie. Zilnic Akiva mergea să adune vreascuri. Jumătate de legătură o vindea la țîrg, ca să aibă pentru hrană. Cealaltă jumătate o aducea acasă pentru încălzit și luminat.

Uecinii îl întrebau: „De ce te folosești de lemne și nu de ulei pentru luminat?”

Akiva răspundea: „Lemnele îmi ajung... Ele îmi dau căldură, la lumină lor pot învăța și-mi țin loc și de pernă...”

BRIT IURIT OLAMIT

Citiți în pag. 12-a textul în limba ebraică

AFORISME BIBLICE

Despre înțelepciune

Înțelepciunea înalță capul celui smerit și-l face să șadă între cei mari.

Mai înainte de a cerceta nu înțeli; cunoaște întâi și mai apoi dojenește.

Mai înainte de a nu auzi, nu răspunde; și nu tăia nimănui șirul cuvintelor.

Pentru lucrul care nu-ți este de folos, nu te certa și la judecata păcătoșilor să nu stai împreună cu ei.

Înțelepciunea ajunge cu tărie de la o margine la alta a lumii și toate le întocmește preapăcut.

Fiul înțelept ascultă de învățătura tatălui său, iar cel batjocoritor nici de mustrare.

Cel ce se smutește cu cei înțelepți ajunge înțelept, iar cel ce se întovărășește cu cei nebuni se face rău.

Înțelepciunea omului chibzuit este de a-și înțelege calea lui; iar nebunia celor neînțelepți este înșelăciune.

Înțeleptul se teme și se ferește de rău, iar cel fără de minte își iese din fire și se simte la adăpost.

Urechea care ascultă o dojană folositoare vieții, își are lăcașul printre cei înțelepți.

Înima celui drept chibzuiește ce să răspundă, iar gura celor nelegiuți împrăstie răutăți.

CERUL ȘI PĂMÎNTUL

de rabi Josy Eisenberg

În cadrul emisiunilor religioase, rabinul Josy Eisenberg ține la postul de televiziune Paris un curs biblic. Reproducem prelegerea inaugurală la cartea profetului Isaia.

sabilitatea politică e atît de copleșitoare încît deținătorii acestei puteri sînt adesea biruiți de istorie.

INTRE CER ȘI PĂMÎNT

Ceea ce vrem să relevăm prin cuvîntul nostru este accentul mărēt prin care profetul își începe discursul: „Ascultă, cerule, ia aminte, pămîntule, căci Domnul grăiește.” Profetul Isaia nu este singurul care a vorbit astfel. Doi oameni, în Biblie, au ținut cuvîntări importante — și acest discurs este unul din cele mai importante ale lui Isaia — doi oameni au început prin această apostrofă: Moșe și Isaia.

Moșe, înainte de a muri, adună pe toți fiii lui Israel, luînd cerul și pămîntul ca martori de ceea ce i se va întîmpla poporului său. Isaia, la rîndul său, ia de asemenea cerul și pămîntul ca martori. De ce? Ne vom opri asupra a două rațiuni care sînt legate una de alta în problema pe care vrem s-o elucidăm. Întreg acest capitol este străbătut de concepția iudaică referitoare la raporturile dintre om și natură.

A te adresa cerului și pămîntului înseamnă a plasa problema ontologică în contextul naturii. Omul trăiește într-un mediu natural alcătuit din cer și pămînt. Și, curios lucru, ceea ce vor spune mai tîrziu filozofii în termeni mai tehnici, se află deja exprimat în Biblie, cu mult mai simplu. Filozofii vor spune că dezvoltarea omului are loc în contextul alcătuit de structura timpului și a spațiului, înțelegînd prin aceasta cerul și pămîntul. Pămîntul este spațiul, cerul este timpul și acesta determină succesiunea anotimpurilor, a anilor, a secolelor.

Isaia a încercat să situeze problema pe care o va aborda în acest capitol în cadrul timpului și al spațiului. Oamenii sînt ființe care își împlinesc destinul în timp și spațiu. Trebuie să acordăm atenție cerului și pămîntului, aceste două dimensiuni ale personalității noastre.

Să reținem faptul că aceste două dimensiuni pot apare contradictorii. Mulți gânditori evrei au încercat să demonstreze că civilizația iudaică ar fi mai mult civilizația timpului, în timp ce civilizația greacă, deci civilizația occidentală, în care trăim, ar fi mai mult o civilizație a spațiului.

Unul din marii învățați ai timpurilor noastre, Abraham Heschel, a scris pe această temă o carte remarcabilă: „Făuritorii timpului”. Și, într-adevăr, se poate spune că în antichitate evreii au făcut impresia, în anumite momente ale istoriei lor, că ar voi să

trăiască mai mult în timp, că viziunea lor privește viitorul, în timp ce lumea greacă în care trăiau, lumea greco-romană, făceau impresia că urmăreau mai curînd să cucerească pămîntul, să cucerească spațiul și să-l domine.

A CLADI SAU A CREA?

Un text semnificativ din Talmud ne spune că Rabi bar Yohai, fondatorul misticii iudaice, a rostit o apreciere foarte severă cu privire la Roma. Cîeva îi spunea: „Această civilizație romană e minunată! Priviți ce ne-au construit romanii! Ne-au construit drumuri, poduri, băi.” La care rabi Yohai ar fi răspuns: „Drumurile le-au construit pentru ca legiunile lor să mărșăluiească. Dacă au construit băi, e pentru plăcere. Podurile pentru a percepe impozite.” Ca urmare a acestor aprecieri, Rabi Simeon bar Yohai a și fost persecutat de romani, trebuînd să se refugieze într-o peșteră unde, potrivit tradiției, a trăit 14 ani.

Important însă este comentariul lui Rabi Simeon bar Yohai. El denunță o anumită formă de civilizație care nu propune omului și societății decît o modalitate senzuală de a se realiza.

Omenirea se extinde din ce în ce mai mult. A construit este astăzi una din necesitățile imperioase ale societății. Lumea strălucește în spațiu, orașele cresc în amploare, procesul de urbanizare început pe timpurile Romei a luat în epoca noastră o amploare nebănuită.

Mai mult: prin cucerirea spațiului, astăzi, noi înțelegem numai cucerirea terestră; oamenii se simt chemați să cucerească și cosmosul.

Intr-adevăr, se poate avea impresia că evreii au căutat să se realizeze mai mult în timp, adică printr-un anumit ritm al vieții; prin felul de a trăi fiecare zi a săptămîinii, apoi, foarte clar, prin odihna de Sabat; prin anul care trece, căci, în iudaism, fiecare an marchează o nouă viață.

S-A ÎNTIMPLAT MIINE

Totuși, astăzi, aceste antagonisme între civilizația timpului și cea a spațiului apar cam artificiale. Întreaga lume începe să înțeleagă că ne aflăm la granița dintre spațiu și timp și că trebuie să încercăm a le cuceri, atît pe unul cît și pe celălalt. Lumea evreiască încearcă de asemenea să cucerească astăzi timpul. Ne preocupă ce se va întîmpla miine mai mult decît erau preocupate generațiile anterioare. Planificăm pentru anul 2000 pentru că ne dăm seama că e periculos să construim în spațiu dacă nu ne gîndim la timp. Am putea enumera mîile de probleme care se pun astăzi în fața tuturor: problema poluării atmosferei, problema biosferei, problema dacă nu cumva pămîntul e pe punctul de a deveni nelocuibil, vînd să-l cucerim prea brutal și, cîteodată, chiar, să-l constrîngem. Astfel, oamenii se interesează astăzi de cucerirea timpului în aceeași măsură ca de cucerirea spațiului. Iar evreii, la rîndul lor, nu mai sînt numai creatorii

timpului. Ei au înțeles că pentru a trăi timpul e nevoie și de securitatea pe care ți-o asigură o țară, o casă, un pămînt de care să te simți legat.

SINTEM CU TOȚII COSMONAUTI

De altfel, această cucerire a spațiului și a timpului sînt simbolurile condiției umane. Nu e neapărat necesar să pornim la cucerirea lunii; cu toții sîntem cosmonauți. Cu toții evoluăm între cer și lună. Sîntem vesnic în căutarea unui ceva care e dincolo de pămînt și deasupra lunii. Simțim nevoia să știm pe ce orbită trebuie să ne plasăm. Și mai vrem să știm cum să ne reîntorcem în acest spațiu terestru atît de limitat și cum să aterizăm fără a ne prînzui un rău prea mare.

Și dacă s-a spus că adevărații aventurieri ai secolului al XX-lea sînt șefii de familie, probabil că adevărații aventurieri ai celui de-a doua jumătăți a secolului al XX-lea vor fi toți acești oameni care încearcă să cucerească cosmosul lor interior.

Profetul ia drept martori cerul și pămîntul pentru a spune evreilor: „Iată, ați fost plasați între aceste două dimensiuni ca să știți cum vă veți îndeplini menirea pe pămînt, cum veți stăpîni pămîntul, cum vă veți comporta față de lumea civilizată, față de natură. Să mai știți, de asemenea, că deasupra voastră se află cerul: este factorul fundamental al vieții omenesci. Căci, dacă spațiul poate să pară nelimitat — și din acest punct de vedere evadarea în cosmos sporește considerabil cîmpul de acțiune al spațiului uman — spațiul temporal, timpul vieții noastre, este în mod inexorabil limitat.” Dar dacă — și acesta este cel de-al doilea sens în care trebuie înțeles acest verset — profetul vorbește despre cer și pămînt, nu o face pentru a defini acest parametru unde se întîlnesc cele două coordonate fundamentale ale existenței noastre. Cerul și pămîntul răspund deopotrivă; între natură și om există un dialog.

În Biblie și în tradiția evreiască, natura nu este moartă, ea nu este nici „natura măgteră”, nici natura indiferentă despre care vorbește Victor Hugo. Ea trăiește în simbioză profundă cu omul și răspunde solicitărilor sale. De altfel, lumea modernă o dovedește, natura răspunde agresiunii omului și invers.

Profetul a voit să spună: „Iau cerul și pămîntul ca martori, căci tot ce vi se va întîmpla depinde de cer și pămînt”. De altfel, în rugăciunea zilnică *Șema*, noi exprimăm această într-un mod foarte clar: „Dacă veți asculta de legea mea, cerul va da ploaie, iar pămîntul va rodi; dacă nu, cerul se va închide și pămîntul va îneca de a mai produce.”

Dar cerul și pămîntul nu sînt numai coordonatele fundamentale ale existenței umane. Ei sînt și martorii, pentru că ei sînt imuabili, pentru că totul în univers e schimbător; cerul și pămîntul, însă, dăinuie, ca martori ai eternului omenesc. Și apoi, ei mai sînt și judecători. Ei au această dublă funcție: de martori și judecători.

(Urmare din pag. 1-a)

Învățații talmudului

tabilă. Cea mai vestită „pereche” sînt *Hillel* și *Șamai*, de numele cărora sînt legate mai multe maxime și aforisme decît de ale celorlalți învățați din acea perioadă. Ei sînt fondatorii celor două mari școli (Bet Šamai și Bet Hillel) care și-au desfășurat activitatea timp de mai multe generații.

Hillel, originar din Babilon și, potrivit tradiției, descendent al casei lui David, era vestit prin bunătatea și modestia lui. Una din maximele sale celebre, care-l caracterizează admirabil, sună așa: „Fii iubitor de pace și să cauți pacea, iubește pe aproapele tău și caută să-l aduci pe drumul cel drept, al Torei” (Abot, 1,12). Tot lui îi datorăm mai puțin celebra definiție a esenței iudaismului: „Ceea ce ție nu-ți place, să nu-ți faci aproapelei tău: aceasta este toată l'ora, restul este comentariu”. Iar pe Șamai, mai riguros, mai sever cu sine și semenii săi, îl caracterizează aforismul său: „Stabilește-ți un timp pentru învățătură: făgăduiește puțin și fă mult; și primește pe fiecare om cu fața senină” (Avot I, 15).

Trăsătura cea mai caracteristică a acestor capi spirituali o constituie activitatea lor ca interpreți ai Legii și aplicarea în practică a acestor interpretări. Astfel, Șamai a interpretat versetul biblic: „Pină cînt este cucerit” (Deut. 20,20) în sensul că pacificarea unui loc ostil nu trebuie întreruptă pentru vreun considerent religios, fiind astfel de acord cu continuarea unei bătălii pentru o cauză justă chiar și în ziua de Sabat (Sabat 19a).

La rîndul său *Hillel*, sprijinindu-se pe cuvintele „la timpul său” dintr-un verset biblic deduce că ritualul sacrificării mielului pascal poate fi anulat atunci cînd ziua de 14 Nisan cade în a șaptea zi a săptămîinii — de Sabat (Pesachim 66a). *Hillel* a fost primul care a formulat regulile de interpretare, în număr de șapte (Introducere la Tora kohanim), dar care ulterior s-au dezvoltat în 13 și chiar mai multe.

III. *Tanaimii*, „Profesorii”, nume dat personalităților marcante care au trăit de-a

lungul primelor două secole ale erei noastre, începînd cu școlile lui Șamai și *Hillel* și terminînd cu *Iehuda Hanasi*, un strănepot al lui *Hillel*.

Perioada *tanaimilor*, dintre care majoritatea poartă titlul de *rabi* („maestrul meu”), ulterior (*raban*) (maestru), poate fi împărțită în patru generații succesive, ai căror exponenți principali au fost:

Prima generație (anii 10—80). Școala lui Șamai și *Hillel* cuprinde mai mulți învățați al căror nume s-a pierdut în negura timpului. Principiul pe baza căruia această școală s-a împărțit în mai multe nu este cunoscut. În genere, se știe că școala lui Șamai era profund devotată tradiției, fermă în interpretare și extrem de riguroasă în aplicarea hotărîrii. În schimb, școala lui *Hillel* era vestită prin toleranță și un înalt spirit de înțelegere. Ea a dat un mare avînt învățării și dezvoltării *Midrașului*, fiind în genere mai puțin severă din punct de vedere halahic. Cei mai vestiți învățați ai acestei școli au fost *raban Gamaliel* cel Bătrîn și *raban Iohanan ben Zakai*. *Gamaliel*, fiul lui *Hillel*, este cunoscut prin reformele pe care le-a introdus. *Iohanan*, unul din conducătorii mișcării pentru pace în timpul războiului împotriva romanilor (anii 66—70), a fost întemeietorul Academiei din Iavne, care a devenit centrul spiritual al iudaismului după distrugerea Templului.

A doua generație (anii 90—130). Printre cele mai proeminente figuri se numără *raban Gamaliel II*, președintele Academiei din Iavne după moartea lui *Iohanan*. Pentru manifestările sale autoritice în comportarea față de colegi a fost demis din funcție pentru un timp, apoi reinstalat: *rabi Eliezer* ben *Jacob I*, considerat o mare autoritate în problema structurii și organizării serviciului divin în Templu; *rabi Eliezer* ben *Hircanos*, un cumnat al lui *Gamaliel* și conducătorul unei școli din *Lydda*. (Deși discipol al lui

Iohanan ben Zakai de la școala lui *Hillel* el aprecia principiile șamaitice, fapt care l-a pus în conflict cu majoritatea colegilor săi); *Iosua* ben *Hananias*, de asemenea un discipol al lui *Iohanan ben Zakai*. (Spre deosebire de colegul său *Eliezer*, cu care a avut mai multe controverse, era o fire modestă și resemnată); *Eliezer* ben *Azaria*, un descendent al lui *Ezra*, a fost numit președinte al Academiei din Iavne atunci cînd *r. Gamaliel* a fost destituit.

Printre învățații mai tineri ai acestei generații se numără *rabi Tarfon*, din școala lui Șamai; *rabi Jose* din *Galileea*, care a avut controverse cu *rabi Tarfon* și alți *tanaimi*; *Ismael* ben *Elisa*, vestit pentru cele 13 reguli de interpretare. Împreună cu alți membri ai *Sanhedrinului*, el a plecat de la Iavne la Ușa, unde a întemeiat o școală care a primit numele său: *rabi Akiva* ben *Iosef*, discipol al mai multor învățați iluștri ai acestei generații, a fost la rîndu-i profesorul mai multor învățați ai generației ulterioare. *Rabi Akiva* a intrat în istoria noastră pentru felul remarcabil în care a sistematizat conținutul tradiției, precum și pentru metoda sa profundă de interpretare, ceea ce l-a ajutat să găsească o bază pentru toate preceptele Legii orale. Acest fapt, laolaltă cu zelul său patriotic și martiriul suferit în timpul persecuțiilor *hadrianice* (anul 130), fac din el cel mai vestit dintre *tanaimi*.

Tot acestei generații îi mai aparțin și discipolii mai vechi ai lui *rabi Akiva* — *Simeon* ben *Azai* și *Simeon* ben *Zoma*, vestiți pentru aforismele lor pline de conținut moral și tendințe mistice, influențe adoptate de la maestrul lor. Din pricina convingerilor lor, ei au avut de îndurat suferințe de nedescris. Contemporanul lor *Elisa* ben *Abua*, supranumit *Aher*, (celălalt) a fost și mai puțin fericit decît aceștia din urmă, căci el a fost tăiat în bucăți și a murit de moarte de martir.

A treia generație (anii 130—160). Discipolii lui *rabi Ismael*, dintre care numai doi sînt cunoscuți pe numele lor (*Josia* și *Ionathan*), în timp ce ceilalți sînt de obicei numai citați ca „*Tanna ai școlii*” lui *rabi Ismael*. Discipolii mai tineri ai lui *rabi Akiva* sînt *rabi Meir*, care au continuat activitatea de sistematizare începută de predecesorii lor. În felul acesta, se presupune, s-a ajuns la punerea bazelor *Mišnei*. Alte personalități proeminente din această perioadă au fost: *Iehuda* ben *Ilai*, care este numit „cel dintîi orator”; *Simeon* ben *Yohai*, despre care *rabi Akiva* spunea: „Fii mulțumit că eu și tăl tău cunoaștem forța ta”; *rabi Nehemia* căruia i se atribuie numeroase compilații *tanaitice*; *rabi Elazar* ben *Șamua*, care a adunat în jurul său un mare număr de discipoli, și *rabi Jose* ben *Halafata*, căruia i se atribuie cartea *Seder Olam*, ce conține o cronologie a evenimentelor și personajelor din Biblie. Tot în ea de a treia generație se mai includ *Aba Saul*, compilatorul *Mišnei*, și *rabi Simon II* ben *Gamaliel II* Hanasi.

A patra generație — (anii 160—220). Dintre învățații acestei generații amintim pe *rabi Nathan* din *Babilonia*, care a emigrat din Babilon spre *Palestina* și a deținut o funcție înaltă în *Sanhedrin*; *Symaachos*, discipolul lui *rabi Meir*, o mare autoritate în probleme de legi civile; și mulți alți *tanaimi*. Fii și discipoli ai vestitilor dascăli din generația precedentă. Cel mai important este *rabi Iehuda* ha-Nasi, supranumit *Rabenu* ha-Kadoș (învățătorul nostru, cel Sfînt, dar mai frecvent *Rabi*, Dascălul, fără a-i mai menționa și numele). El a fost fiul lui *rabi Simon II* și discipolul lui *rabi Simon* ben *Johai* și al lui *Elazar* ben *Șamua*; a deținut înalta funcție de președinte al *Sanhedrinului* care, în această generație, și-a schimbat mereu sediul, de la Ușa la *Bet-Seair* și de acolo la *Seploris* și *Tiberias*. Despre *rabi Iehuda* se spune că ar fi fost în relații prietenești cu autoritățile romane din *Palestina* acelei perioade.

Lăutari evrei de altădată

Lăzăr Șăineanu, în al său „Dicționar Universal al Limbii Române” (a doua ediție, 1908, apărută la Craiova), dă următoarea explicație cuvintului „lăutar”: „muzicant ambulant, în genere țigan, care execută din memorie și după auz”. A. L. Ivela, în „Dicționarul muzical ilustrat” (Ediția „Librăria Universală Alcaley & Co.” București 1927), în tălmăcirea aceluiași cuvânt indică: „Orice muzicant popular ambulant (de obicei țigan), purtând din loc în loc, cu vocea și cu instrumente, cîntecele populare și dansurile la modă. La dinșii, folkloriștii pot găsi izvoare interesante de cercetare”. În fine, „Dicționarul Enciclopedic Român” (Ediția Politică — 1956), la pagina 79, litera L, consideră lăutarul ca un „interpret popular” și adaugă: „Lăutarii sînt cei mai vechi reprezentanți populari ai muzicii profesionale din țara noastră”.

Această succintă prezentare lexicologică a lăutarilor naște o întrebare: de ce Șăineanu și Ivela leagă meseria de lăutar de un anumit neam? Faptul apare cu atât mai curios la Șăineanu, care avea cunoștințe serioase despre un vestit lăutar care aparținea neamului evreiesc. Într-adevăr, fostul nestor al presei evreiești din România, M. Schwartzfeld, mi-a vorbit, pe la sfîrșitul anului 1914, despre lăutarul și cronicarul evreu Iacob Psantir, care a constituit prin 1887 o preocupare specială tocmai pentru Lăzăr Șăineanu, care îi publică o amplă biografie în volumul I al „Analelor Societății Istorice „Iuliu Barasch”, lucrare inspirată după broșura lui Psantir „Mazkeret Zion” (Amintirea Sionului), publicată în București, la 1887. Broșura cuprinde și o scurtă biografie a autorului.

Așa cum a scris apoi M. Schwartzfeld despre Psantir: „Lupta pentru existență îl găsise cu totul nepregătit. Imbrățișă cariera de lăutar. Colindând satele și țărgurile ținuturilor românești el se făcu iubit prin vioiciunea sa și veselia pe care o răspindea în jurul lui. Muzica i-a apropiat multe suflete și el s-a apropiat de ele constatînd că nu se deosebesc; la fel rid, la fel plîng”.

Pornind de la acest „scripcar evreu”, la îndemnul scriitorilor Carol Drimer, C. Săteanu și A. G. Vaida, al istoricului Dr. M. A. Halevy și al poetului Iacob Gropner, am început, de prin anul 1939, să cercetăm pe plan muzicologic problema interesantă a lăutarilor evrei, cu accent, mai ales, asupra contribuției adusă de aceștia la răspîndirea muzicii populare românești, atît în țară, cît și peste hotarele ei. Din materialul foarte vast și interesant adunat, am făcut

— pe vremuri — unele comunicări la „Institutul de istorie evreo-română”, apoi unele note generale au fost publicate în ziarul „Unirea” în numărul său din 2 ianuarie 1940, iar în prezent revin cu prezentele însemnări.

În anul 1939 am reușit să identific la Iași un număr de 112 sinagogi, majoritatea lor fiind întemeiate de vechile organizații meșteșugărești. În studiul intitulat „Comunitățile evreilor din Iași și București”, publicat în revista „Sinai”, vol. III—1931, Dr. M. A. Halevy dovedește că încă din epoca fanariotă ființa la Iași „breasla jidovilor” cu statutul ei propriu, cu un staroste conducător, ales de toată obștea, depinzînd din punct de vedere spiritual de Haham-Bașa. Fiecare din aceste bresle își avea sinagoga proprie.

În cercetările făcute la Iași am identificat existența breslelor meșteșugărești evreiești purtînd numele de „Poale Tedeck” fiecare din ele posedînd un „pinkas” (catastro) care ne dă date cu privire la istoricul așezămîntului respectiv. Am putut astfel să constat existența multor „bresle meșteșugărești jidovești”, legate, în special, de profesiunea enoriașilor sau de asociații comerciale, fiecare avînd și sinagoga ei proprie. Dintre breslele identificate notăm pe acelea ale: ceaprazarilor, butnarilor, truncherilor măcelari, găitînarilor, lăutarilor, etc. Cele două sinagogi ale lăutarilor se aflau una pe strada Pantelimon la numărul 31, alta pe strada Căcaina numărul 6.

Sinagoga lăutarilor de pe strada Pantelimon poartă numele de „Klezmarșe Șit”, iar ușa din apropiere era cunoscută printre evrei sub numele de „Klezmarșe Gest” (ușa lăutărească).

În studiul lui C. Bobulescu intitulat: „Lăutarii noștri”, la pagina 169 putem citi: „La Iași, la 1835, există și breasla lăutarilor evrei cu starostele lor Ițic Tâmbalagiu, au și sinagoga lor numită și sinagoga lăutarilor evrei. Ei intervin către ministerul dinlăuntru ca să-i scutească de concurența altor lăutari importatori”.

Într-adevăr, în acea vreme s-au acuit, în Moldova mai ales tarafuri zise „populare”, care veneau din Polonia.

În lucrarea lui Theodor Bălan intitulată: „Chopin, poetul pianului” (colecția „Oameni de seamă” — Editura tineretului, București 1968), la pagina 224 se amintește de aceștia „lăutari populari” după cum urmează: „Erau de obicei muzicanți care cântau pe la sate, în formație restrînsă, sau la orașe, dacă erau mai bine pregătiți și aveau un reperoriu mai variat. Muzicanții aceștia, de obicei

pictură de MARC CHAGALL

evrei, (sublinierea noastră), așa-numiți Klezmeri, cunoșteau multe dansuri, mai ales mazurci, krakoviaruri și poloneze.”

Împotriva concurenței unor asemenea „Klezmeri de import” se ridică breasla lăutarilor evrei din Iași, de sub conducerea starostelui Ițic Tâmbalagiu, care era cunoscut cu un „adevărat trubadur național”.

În ampla lucrare a regretatului G. Breazul „Muzica românească de azi” — București 1940, există un capitol intitulat: „Muzica în Moldova”, scris de Gavril Călinescu, care la pagina 726 amintește și el de breasla de lăutari evrei de la Iași, care „avea staroste al ei pe Ițic Tâmbalagiu, avînd și accia hramul și sinagoga ei”.

În Bucovina existau de asemenea tarafuri de lăutari evrei. Em. Grigorozița, în cartea sa: „Chipuri și graiuri din Bucovina”, publicată la București în 1905 în editura „Mihnera”, vorbește de „acești horopiși ai lu-

mei”, iar la pagina 116, în bucata „Jupînul Toiba”, el arată că: „Știa Toiba să sune din corn frumos și se deprinsese cu încetul a cînta din fel de fel de instrumenturi”, încît s-a fost făcut la urmă tovarăș la banda jidovească a lui Haim muzicant de lingă sfîntina Turulea. Cît despre cei doi copii ai lui Toiba: „parcă intrase năvălul tatălui din născare într-înșii — se dau la muzică ca dracii” (lucrarea citată, pagina 117).

Dacă ne reîntorcem la Moldova, materialele publicate de prof. Mihail Gr. Postolnicu în ampla sa lucrare: „Istoria muzicii, la Români”, apărută în 1928 în Editura „Cartea Românească” — București, cu o prefață de Nicolae Iorga, apoi în lucrarea lui Theodor Burada: „Istoria Teatrului din Moldova” (Volumul I), dar mai ales în romanul istorico-cultural al lui C. Stere: „Preajma revoluției”, cu deosebire în primul volum intitulat „Smaragda Theodorovna” și apoi scriitorul C. Săteanu, care sub pseudonimul „Un ieșean”, în două articole publicate — în anul 1939 — în ziarul „Tribuna evreiască”, se ocupă de vestitul staroste al tarafului lăutăresc „evreo-țigănesc”: Avram Wolf Lemis. Așa cum arată C. Stere, lăutarul evreu Lemis a purtat cîntecele populare românești în diferite părți locuite de români.

Gr. Postolnicu arată că: „Lăutarul Lemis își asumase misiunea de trubadur național, să colinde țara, în lung și-n lat, popularizînd cîntul nostru cu poezia duiosă a lui Vasile Alecsandri, cu iubita lui „Steluta”.

În capitolul I al romanului său, C. Stere, la pagina 17, după ce arată atmosfera unei petreceri și hora ce s-a încins, afirmă: „cu acest prilej lăutarul Lemis se întrecu pe sine și provocă atîta entuziasm, încît după horă, conu Petriche Bărsianu din Boroșeni, uitîndu-și fumurile de mareșal al nobilimii din împărăția rusă, porni deodată:

— Bre, Lemis frate! zi-ne o doină moldovenească... știi, ca cio-cir-lia!” Și Stere adăugă apoi: „În salon, după doină, Lemis începu să cînte cu un tenor dulce și insinuant cîntece moldovenești. Aceasta era misiunea bietului scripcar evreu...”

Taraful lui Lemis era compus — în special — din membri ai familiei. De altfel — așa cum arată Theodor Burada — în orchestra lui Flechtenmacher de la Teatrul Național din Iași, în anul 1846, figurau I. Lemis (prima violină) și B. Lemis (violină secundă). Aceiași Lemis devine în 1857 „capelmăstru unei societăți de 12 muzicanți”.

C. Săteanu este de părere că: „În vechiul Teatrul Național de la Copou (cam pe acolo unde se află azi Universitatea) în ansamblul orchestral, care cînta între acte sau acompania operele naționale ale lui Alecsandri și Matei Millo, se afla și virtuozul violonist Lemis, evreu. Acest Lemis dirija și orchestra teatrului fiind foarte apreciat de marii muzicieni, profesori și artiști ai Conservatorului.”

un text de JOSEPHUS FLAVIUS

E S E E N I I

Descoperirea manuscriselor de la Qumran a readus în actualitate secta din sinul iudaismului antic cunoscută sub denumirea de esenii. Cîine au fost acești oameni care au trăit cu două mii de ani în urmă pe țărmul Mării Moarte? Care erau ideile ce i-au reunii? În ce a constat învățătura căreia i-au închinat viața? Cum arătau instituțiile și așezămintele lor? Lată tot atâtea întrebări la care cercetătorii trecutului încearcă să afle răspuns aplecîndu-se peste pergamentele vechi de două milenii ce s-au păstrat, ca printr-o minune, într-o peșteră de pe malul Mării Moarte.

Un izvor neprețuit de informații constituie și în această privință scrierile istoricului Josephus Flavius. Contemporan și martor al tragicelor evenimente care au dus la dărîmarea templului din Ierusalim, acest istoric genial a consemnat pentru posteritate acele întâmplări, fără a omite să consemneze curentele și ideile ce au traversat iudaismul acelei epoci frîmîtate.

Din cartea sa „Războiul iudeilor” reproducem capitolul închinat esenilor.

Există la evrei trei feluri de școli filozofice: una e constituită din farisei, alta din saducei și a treia, care trăiește după anumite reguli severe, o formează așa-numita sectă a esenilor. Aceștia sînt de asemenea evrei, dar sînt legați unul de altul, mai mult încă decît ceilalți, prin dragoste. Ei evită plăcerile ce pe niște păcate și, după concepția lor, virtutea constă în cumpătare și înfrînarea dorințelor. Despre căsătorie ei nu gîndesc ca despre ceva sfînt: dimpotrivă, ei adoptă copii străini încă din frageda lor copilărie, cînd sînt încă educabili și-i cresc ca

pe membri de familie, însușindu-le moravurile lor. Prin aceasta ei nu vor să anuleze cu totul instituția căsătoriei și obținerea de urmași.

Bogăția ei o disprețuiesc; ceea ce are valoare în ochii lor e comunitatea bunurilor, astfel ca nimeni dintre ei să nu posede mai mult ca ceilalți. Regulamentul prevede chiar că acel ce dorește să devină membru al sectei trebuie să cedeze averea sa obștei, astfel că, în genere, membrii acesteia nu suferă nici de sărăcie prea apăsătoare, nici nu se bucură de abundență excesivă; ei dispun, laolaltă, ca frații, de averea obștei, formată din bunurile fiecăruia în parte.

Uleiul e considerat ca ceva impur; dacă vreunul, împotriva voinței sale, era uns, pe dată el își șterge corpul. Căci a avea o piele aspră e considerat la fel de onorabil ca și obiectul de a purta mereu veșminte albe. Administratorii bunurilor comune sînt aleși prin majoritate de voturi și absolut fiecare din ei trebuie să accepte obligația prestării de servicii pentru întreaga colectivitate.

Ei nu au un oraș propriu, ci în fiecare așezare locuiesc mulți dintre ai lor. Acelora dintre ei care vin din alte părți le stă la dispoziție tot ce posedă gazele lor și ei intră la oamenii pe care nici nu i-au văzut înainte ca la prieteni devotați. De aceea, cînd pornesc la drum, ei nu iau cu sine, în timpul călătoriei, nimic altceva decît arme pentru a se apăra contra eventualelor atacuri banditești. În fiecare așezare există un om de-al lor care stă la dispoziția străinilor, pentru a-i ajuta cu îmbrăcăminte și toate cele necesare traiului. Prin felul lor de a se îmbrăca și întregul lor aspect exterior, ei fac impresia unor tineri care se mai află încă sub supravegherea educatorilor. Încălțămînta și îmbrăcămînta ei nu și-o schimbă pînă cînd acestea nu devin cu totul inutilizabile printr-o folosire îndelungată. Esenii nu cumpără,

nici nu vînd nimic unul celuilalt, ci fiecare oferă din bunul său ceea ce necesită celălalt și primesc în schimb ceea ce, la rîndul lor, au de trebuință. Ba chiar fără nici un contraserviciu, oricine poate să solicite de la un membru amabil al ordinului respectiv cele necesare.

Divinitatea ei o adoră într-un mod cu totul original. Înainte de răsăritul soarelui nu scot nici o vorbă: rostesc doar cîteva rugăciuni tradiționale spre a se eleva, spre a obține posibilitatea unei ascensiuni spirituale.

Sînt apoi lăsați în voia lor de către cei care le supraveghează munca zilnică. După o muncă asiduă de cinci ore, ei se adună din nou într-un anumit loc, își învăluie mijlocul cu o pînză de în și-și spală corpul cu apă rece. După această spălare, ei trec într-o încăpere specială, unde nu trebuie să se găsească nici un alt membru al altei secte și de aci pornesc, ca într-o procesiune, spre sala de mîncare. Acolo, într-o liniște și ordin desăvîrșit, iau loc la masă, iar bucatarul pune în fața fiecăruia pline și castronul cu mîncare, care le stîrnete pofta prin aroma plăcută. Înainte de încep să mînce, preotul rostește o rugăciune din care nimeni nu trebuie să piardă o iotă. După masă se roagă din nou, așa încît, de la începutul pînă la sfîrșitul mesei este slăvit același Dumnezeu care le trimite hrana. După ce-și scot veșmîntul în care au stat la masă, se întorc la lucru și muncesc pînă se înserază. Atunci vin din nou la masă, procedînd la fel ca la prînz: dacă din întâmplare sînt și străini printre ei, li se servește și lor masă. Se discută în liniște, fiecare lășîndu-l pe celălalt să vorbească atunci cînd are ceva de spus. Străinii sînt puternic impresionați de această tăcere, ca de o taină teribilă, totuși liniște aceasta își are rostul ei pentru menținerea unei stări de cumpătare continuă.

Esenii nu întreprind nimic fără ordinul prealabil al căpeteniilor, bucurîndu-se de libertate totală numai în două împrejurări: cînd e vorba de ajutorarea aproapelui și exercitarea simțului de bunăvoință. Fiecareia îi este îngăduit să sară în ajutorul celor în nevoie dacă, bineînțeles, sînt demni de a primi acest ajutor, precum și hrana necesară. Ajutorul însă nu trebuie acordat, fără avizul căpeteniei, nici înțar unei rude. Minia, esenii și-o e meritorează numai cînd se simt nedreptățiți. Dacă ei știu ce înseamnă stăpînirea de sine: devotamentul și credința și în mare cînte la esenii și pacea o cultivă cu cea mai mare stăruință. Cuvîntul dat prețuiește la ei mai mult decît un jurămint solemn: ei nu jură, căci consideră aceasta ca ceva nepermis. Cine nu poate găsi calea spre divinitate fără a fi pătruns de credință este educat în prealabil. Ei se devotează studierii scrierilor străvechi în special pentru a cerceta ceea ce poate aduce mîntuirea trupului și a sufletului. Din aceste scrieri caută ei să afle care sînt plantele folositoare pentru vindecarea bolilor și proprietățile miraculoase ale anumitor pietre.

Acel ce dorește să se alăture esenilor nu este primit imediat, ci trebuie să trăiască aproape un an de zile în afara ordinului. În acest rîstimp el duce același fel de viață ca membrii sectei, primind în prealabil o secure mică și un veșmînt alb. Dacă în acest interval de timp face dovada unei vieți cumpătate, se consideră că s-a apropiat cu un pas de colectiv: începe să ia parte la ritualul de sfîntire a apei, dar încă nu poate să participe la mesele comune. După ce și-a dovedit statornicia, în următorii doi ani este verificat caracterul său și dacă și sub acest raport apare vrednic, este primit cu adevărat în rîndurile esenilor. Înainte de a avea voie să participe la masa comună, el trebuie să depună un jurămint solemn în fața obștei, prin care se obligă a adora divinitatea. El face legămint că-și va face datoria față de semenii, că nu va pricinui nimănui vreun rău, nici din impuls propriu, nici la îndemnul altui, că va uci totdeauna pe mișci și va sta altuiri de cei drepți.

Prin astfel de jurăminte de credință se asigură esenii de cîntea și corectitudinea noilor adepți. Cine se dovedește a fi comis păcate grele e exclus din rîndurile lor și moare

Mai târziu, scripcarul Lemis a emigrat în America, continuând să fie un asiduu răspînditor al muzicii populare românești. Dincolo, cîntecele de dor, de jale, hocoetele, haladele haideuțești, cîntecele de leagăn, horele, toate au fost redat de taraful lui Lemis în forma lor nealterată, așa cum le-a cules staroștele acestui taraf direct de la țirani români. Lemis apare, așa cum ne descrie crudul profesor Constantin Brăiloiu tipul lăutarului, în studiul său: „Spre muzica românească”. După Brăiloiu, lăutarul este: „un element prin excelență mobil, care se mișcă din loc în loc și din strît social în strît social, ducînd cu el obiceiuri și melodii”. Iar în ceea ce privește „nealterarea melodiilor (rănești)”, ceea ce constituia de asemenea un atribut al tarafului Lemis, ca îmi amintesc de spusele marelui geniu al muzicii George Enescu: „cîntecul popular trebuie redat așa cum e la obîrșia lui”.

Seria lăutarilor evrei se continuă și în epoca dintre cele două războaie mondiale. Dacă ar fi să ne referim la „familii” de lăutari, ne putem opri la cei care au lăgutat și în orchestrele din cunoscuta grădina „Poim verde” de la Iași — și anume cele legate de numele Segal și Bughici. De altfel, unii din ei au cîntat și în orchestra alcătuită de maestrul Antonin Ciolan la Iași, orchestră ce „cînta în sala Bragadiru pe Lăpusneanu”, așa cum arată artistul poporului Jean Bohesu în lucrarea sa „La pupitrul operei — Amintiri”, apărută în 1964 în Editura muzicală a „Uniunii compozitorilor”.

La București, alături de vestitele tarafuri de lăutari ale lui Petrică Moțoi și Grigoraș Dinicu, s-a făcut remarcat și taraful lăutarului evreu Jean Marcu. Bun instrumentist, dublat și de acela de cîntăreț, Jean Marcu era nelipsit de la nunțile și petrecerile de altădată. În emisiunea intitulată: „Interpreți de odinioară ai muzicii populare”, posturile noastre de radio au transmis în repetate rînduri din înregistrările acestui apreciat lăutar. Îmi răsună și azi în ureche popularul: „Aulică, puică dragă... aulică, puică neică” pe care Jean Marcu îl cînta cu atîtea nuanțe, într-un spirit de folclor autentic. Jean Marcu executînd la violină „Ciocirlia”! În execuția acestei bucată, lăutarul își arăta toată arta și agilitatea pe care o poseda, înălțîndu-se pe scripa sa cu degetele și arcușul său spre înălțimile amețitoare, imitînd zborul ciocirlii.

Pentru cercetătorul atent, studiul lăutarilor evrei scoate în evidență rolul acestora în răspîndirea muzicii populare românești. Ei au contribuit astfel — prin intermediul muzicii populare și al scrierii lor — la înfrățirea dintre oameni și popoare, știut fiind că în cîntecele populare se oglindesc sentimentele popoarelor.

MAURICIU ROTHENBERG

uitat și părăsit de toți. Legat prin jurăminte de credință și de obiceiurile secetii, cel proscris nu are voie să primească nici un fel de hrană de la alții. Astfel e nevoit să se hrănească numai cu ierburii, de pe urma carora corpul slăbește, pînă cînd, în cele din urmă, sleit de puteri, moare. S-au înregistrat cazuri cînd nenorociți de acest fel, ajungînd în ultimul stadiu de epuizare, au fost reprimiți din milă, întrucît cazele la care tuseseră supuși și care i-a adus în pragul morții erau considerate ca o ispășire a păcatelor.

Foarte corect și conștiincios procedează esenții la darea hotărîrilor judecătorești. Ei pronunță sentința numai atunci cînd sint adunați cel puțin o sută de membri, hotărîrea anunțată fiind irevocabilă. Numele lui Dumnezeu este adorat în cel mai înalt grad, fiind numele Celui care a dat Legea; cine îndrăznește să-l defăimeze e pedepsit cu moartea. E o mare cinste și o datorie de a da ascultare celor bătrîni și majorității secetii. Dacă sint adunați zece membri ai secetii, nici unul nu vorbește împotriva celorlalți nouă. Ei evită, mai degrabă decît oricare alți iudei, să efectueze vreo muncă în ziua de Sabat. Mincarea pentru ziua de Sabat o pregătesc din ajun, pentru a nu trebui să aprindă focul în această zi; în ziua odihnei ei nu se încumetă să urcească din loc nici măcar un vas sau orice alt obiect fără a justifica necesitatea faptului. În celelalte zile, ei sapă cu toporul cite o groapă mică, într-un loc mai îndepărtat, pe care o astună apoi, după folosire, cu pămîntul scos. Spălarea minilor e privită ca o obligație a fiecăruia, deși funcțiile corpului sint considerate ca ceva firesc.

După trecerea perioadei de inițiere pentru a fi primit în secție, ei sint repartizați în patru categorii și dacă un membru tînăr atinge din întîmplare pe unul mai vîrstnic, acesta din urmă se spală, ca și cum noii veniți i-ar „murdări” prin atingerea lor. Eesenii trăiesc o viață îndelungată, ca urmare a traiului cumpătat, și ajung la peste o sută de ani. La aceasta contribuie și faptul că se pricepe a se feri a fi cuprinși de minie; ei știu să învingă suferința printr-o stăpînire de sine și o fortificare a sufletului plină de dirzenie, preferînd o moarte glorioasă vieții.

legende talmudice

MINUNI ÎN PUSTIU...

După ce au traversat Marea Roșie care, la un semn al lui Moșe, s-a despicat în două, cele 12 triburi de evrei ieșii din vobina lui Farao își începură lungul lor marș prin pustul Sinai. Mai întii au străbătut deșertul Șur, bintuit de șerpi atît de primejdioși încît, dacă vreunul călca numai umbra unei păsări, pășinea murea. Evreii însă mergeau peste șerpi și nu mureau. Moșe le spuse: „De veți asculta cuvîntul Celui Etern, veți trăi”.

Apoi sorisiră la Mara, unde apa era amară. Cîțiva mirau: „Ce vom bea?” Moșe se rugă: duflă ce se rugă, aruncă în apa amară o ramură amară și așa se făcu dulce. Căci, spun înțelepții noștri, Dumnezeu nu se aseamănă cu omul care are nevoie de dulce spre a îndulci amarul: cu amărăciune, El face dulceață.

Apoi ajunseră la Elim, unde se aflau șapte-tece de palmieri și douăsprezece fîntîni. Dar acești palmieri dădeau umbră puțină; iar fîntînile, înfină apă. Mulți murmurau: „Ce vom bea?” Și iată că cele douăsprezece fîntîni ce abia dacă aveau atîta apă cită era nevoie pentru cei douăsprezece palmieri, izbucniră și potolească setea celor șase sute de mii de evrei.

Apoi veniră în Refidim, unde nu era apă de loc. Toți murmurau: „Ne-ai scos din Mitraim pentru a ne lăsa să murim de sete, împreună cu vitele și copiii noștri?” Moșe răspunse: „Cîntînd împotriva mea, cîntîți împotriva lui Dumnezeu. Nu vedeți că vă încercă? Ueți cădea pradă încercărilor, sau veți fi un popor demn de Dumnezeu?” Și se rugă.

„La bastonul tău, îi porunci Cel Etern: lovește o stîncă și apa va fișii”.

— E cu înțînță? întrebă profetul: acest baston n-ai zvîrlit el zece plăgi peste tara lui Farao? Cum va putea arunca mîntuirea peste Israel?”

— Sint eu un om, răspunse Dumnezeu, ori sint Dumnezeu? Omul răneste cu pumnulul și vindecă cu alfină; dar eu, cu aceeași mînă ucid și reînviu și cînd această mînă răneste, chiar această rană este o vindecare...

Atunci Moșe făcu cunoscut evreilor: „Dumnezeu a auzit plîngerea voastră; de data aceasta vă mai iartă. Voi lovi o stîncă; apă va fișii de acolo”.

— A descoperit un izvor, cum fac ciobanii! strigă Daton și vrea din nou să ne lăcească credem în minuni”.

— Urmați-mă, răspunse Moșe, veți fi măriți: Voi lovi stîncă pe care mi-o veți arăta voi.

Îl urmau și spuseră: „Lovește această stîncă”. Moșe o lovi, apă fișii. Dar Daton mai mormăia: „Vom avea nevoie în fiecare zi de o minune? În Mitraim era un fluviu care curgea fără încetare: ne potolea setea. Pînă unde veți urma pe acest om care vă duce la moarte, ca pe urmă să-i datoriți viața?”

Dar Miriam, din ziua în care încredințase Abel copilul lui Moșe, credea în miracolul apei. De aceea, de dragul ei, Dumnezeu făcu o nouă minune. În cea de-a doua zi a Creației, Domnul făcuse o fîntînă predestinată, aceea la care Abraham potolea setea turmelor sale, după ce răpise aceste turme regelui filistinilor. aceeași despre care patriarhul prezise: „Cele șaptezeci de generații ale lui Israel își vor potoli setea”. Miriam atîșne în vale o stîncă în formă de sită; această stîncă ascundea fîntîna: douăsprezece riuri izvorîră. Pe malurile acestor riuri se înălțau copaci și ierburii își răspîndeau aroma. Timp de patruzeci de ani, peste tot întinsul deșertului pe care umblau, cele douăsprezece riuri izvorîră din fîntîna bătrînei Miriam urmări de evrei: cînd evreii se opreau să poposească, se opreau și riurile: cînd își relau marșul, riurile îi întovăreau. Și din ziua aceea, evreii n-au mai știut ce este setea.

Începură să nu mai cunoască nici foamea. În deșertul limitului Sin, vîzînd, după zăzeci și unu de prînzuri, că au săvîrșit probele aduse din Mitraim, prîmseră să vociferare împotriva profetului: „În Mitraim găscăm hîgile noastre pline: de ce am venit aici să cîntăm foamea? Nu era acolo loc pentru mormintele noastre? De ce n-am pierit în noaptea întîmbeimilor. Iovii dintr-o dată, în loc să suferim această moarte lentă, voi rai decît moartea!” Moșe răspunse: „În Mitraim erăți hrănită ca animalul înjugat la plug și mînat cu biciul; alți mînat pînă la sclavul. Oare nu face să suferiți pentru pînă la libertăți?”

Atunci adunară toți pietre, vînd să-l lapideze. Pietrele zburau împrejurul capului său și pînă la început să-i singereze, cînd Aaron și Miriam, acoperîndu-l cu trupu lor, îl traseră cu de-a sila în cortul său. Și Moșe se jăni Celui Etern: „Iată Doamne, ce fac din prolețul tău. Desădînjdea e breia mare pentru suferințele lor. Dacă vreau să-i ur-

mez povața și să-i conduc spre Tine, îi duc la moarte”. Dumnezeu răspunse: „Se poartă după cum li-e felul, mă voi purta și eu după cum mi-e felul. Uoi face să plouă peste ei pînă la cerulul; dar să nu ia mai mult decît pentru o singură zi; și să nu păstreze nimic pentru a doua zi; și a șaptea zi să nu ia deloc; căci în șase zile am creat cerul și pămîntul, iar a șaptea zi, care a fost ziua mea de odihnă va fi și ziua de odihnă a poporului meu Israel”. Cînd se ivi din nou Moșe în fața evreilor, fruntea lui era surîzătoare; vîzînd strălucirea lui, toți căzură în genunchi. Profetul le aduse vorbele Domnului; il crezură și așteptară.

MANA CEREASCĂ

A doua zi, în zori, așa precum e scris, un strat de rouă se întindea împrejurul taberei și această rouă risipindu-se, se putea vedea pe întinsul deșertului ceva mărunt, fin, ca promoroaca, așternută pe pămînt. Evreii întrebă: „Ce este asta?” Căci nu mai văzuseră. Moșe le răspunse: „Aceasta e pînă pe care Domnul v-o dă drept hrană: adunați-o, dar nimeni să nu păstreze din ea pentru a doua zi”.

Se știe că această mană conținea toate aromele și era de ajuns, după Rabi Aba, ca să-ți fie pofță de un fel de mîncare, pentru ca mana să capete gustul dorit: rînd pe rînd,

Moșe face să fișnească apa din stîncă — pictură —

devenea în gură carne sau pînă, untdelemn sau miere. A o stringe era lucru de nimic, cel mai lenes putea s-o facă; căci de la sine cădea în palmele întinse; și atît de imbelșugată era încît Iosua, fiul lui Nun, primi într-o dimineață o cantitate din care s-a putut hrăni toată oștea.

Se aduna pe pămînt, mai înalt decît apele potopului și popoarele din răsărit și apus vedeau cum Dumnezeu hrănește poporul său cu hrana sa cerească. Astfel, în ziua judecării, cei răi vor vedea pe cei drepti așezați la masa Domnului; căci mana e măcinată într-al treilea cer, la morile îngerilor: și sfinții se vor hrăni în eternitate. Și vor cere Domnului să le dea binecuvîntarea mesei; și Dumnezeu va spune patriarhilor: „Ziceți în numele meu binecuvîntarea” — și patriarhii vor spune către Moșe: „Spune-o în numele nostru, numai tu ești demn”. Și Moșe va rosti binecuvîntarea.

Astfel, fiecare evreu își culegea mana, unul mai mult, altul mai puțin; dar intrînd în corturile lor, se putea constata că fiecare n-avea mai mult decît îi trebuia. Abram și Daton, îndoiindu-se de ce va fi a doua zi, vrură să-și facă provizii, dar veniră viermii și făcură din mană putregai. Și Moșe le spuse: „Pînă cînd vă veți îndoi de Cel Etern?”

Iar în ajun de Sabat, porția fiecăruia a fost îndoită și Moșe porunci evreilor: „Mîine nu veți ieși căci șase zile Domnul nostru a creat cerul și pămîntul, iar a șaptea zi, care a fost odihna lui, va fi și odihna poporului său, Israel”.

În acea zi, mana nu căzu de loc, căci morile îngerilor încetaseră să macine spre a putea proslăvi pe Dumnezeu; și porția dublă din ajun se păstră curată. Abram și Daton, și încă alții, ieșiră totuși, deși era Sabat, vînd să-și mărească provizia; și vîzînd că mana nu căzuse în acea zi, se temeau că nu va mai cădea niciodată. Dar Moșe le zise: „Nenorociților! Dumnezeu poruncește odihnă și voi nu-l ascultați? Atunci cum veți înde-

plini prescripțiile Legii Lui? Respectați Șabatul și veți avea în fiecare zi hrană”.

Astfel, subliniază înțelepții noștri, Cel Etern făcu pentru evrei, în deșert, timp de patruzeci de ani, ceea ce făcuse Abraham la Mamre pentru cei trei îngeri ai Celui Etern. Abraham oferise ingerilor apă, iar Dumnezeu deschise evreilor fîntîna lui Miriam; Abraham oferise ingerilor pînă, iar Dumnezeu deschise evreilor zăgazurile manei; Abraham oferise ingerilor umbra copacilor săi, iar Dumnezeu întinse peste evrei umbra splendoarei sale; Abraham se oferise să-i petreacă pe îngeri; Dumnezeu îi întovăreșea pe evrei într-o coloană miraculoasă. Căci, adăugă în viața noastră, Dumnezeu nu se aseamănă aceluiași rege de carne și sînge care spune slugii sale: „Servește-mă să mîncîc; servește-mă să beau; îmbracă-mă, luminează-mi calea”. Cî cînd își alege pe Israel drept slujitor, Dumnezeu fu acela care adăpă și hrăni pe Israel, îl învesmîntă cu splendoarea lui și îl luminează cu lumina sa.

Între timp, Israel se obișnuia cu o mulțime de binefaceri: ceea ce îi păruse înainte de necrezut, îi părea acum firesc; și, uitînd pe Dumnezeu care-i împărțea minunile sale, el se asemăna cu acel copil cocoțat pe umărul tatălui său, care-i dă tot felul de jucării iar copilul întreabă totuși la tot pasul: „Unde e tatăl meu?” Ce face atunci tatăl? Supărat, zvîrlie copilul pe jos și vine cînele care îl mușcă. Cînele care-l mușcă pe Israel se numea Amalek. Fiul lui Elifaz, primul născut al fratelui dușman lui Iacob, moștenise ura de la străbunul său și voia să desăvîrșescă exterminarea lui Israel. În ura lui, trimise crainicii tuturor popoarelor pămîntului spunînd: „Nu subapreciați pe acești fugari ieșii din Mitraim, pentru a scăpa din robie; atacați-i în deșert acum, cînd n-au nimic: n-așteptați; n-așteptați să se întărească”. Dar, cunoscînd minunile lui Dumnezeu și fiindu-le teamă să nu aibă soarta lui Farao, popoarele nu cînteră să se alieze cu el, și vinînd din tîntul Seir, Amolek a fost singurul care se

ridică, fără a fi fost provocat, împotriva lui Israel.

Mai întii, așezîndu-și lagărele în fața evreilor, îi atrase cu vorbe dulci. „Nu sîntem noi frați? spunea el. Veniți, să stăm de vorbă; acceptați darurile pe care vi le aduc”. Și pe cei care se lăsară ademeniți, îi sugrăva, îi mutila și zvîrlînd spre ceruri mădularele lor rupte, care purtau semnele sfîntei alianțe, sbiera: „Iată alianța noastră cu Cel Etern”.

Pentru a combate pe acest frate rău, pe cine putea alege Moșe dintre descendenții lui Iacob? Ruben, Simion și Levi, lehuda, Neftali, Dan și Gad, Așer, Issahar și Zabulon nu și-au vîndut ei toți pe fratele lor? De aceea, Moșe îl alege pe Iosua, fiul lui Nun, descendent din Iosif care, vîndut de frații săi, îi iertase; căci numai un om în ale cărui vine curgea într-adevăr un sînge de frate putea să pedepsească ofensa adusă frăției.

Moșe îl învăță pe Iosua tot ce trebuie să facă, apoi zise evreilor: „N-aveți să vă luptați decît cu niște oameni, în timp ce Dumnezeu e cu voi. Acela care v-a deschis un drum prin apele mării și care v-a izbăvit de sete și foame, acela nu vă va păsări”. Și îi îmbărbătă în așa fel încît ei singuri cerură să lupte.

Și Moșe se urcă pe o colină, întovărit de fratele său Aaron și de Hur, soțul surorii sale Miriam; și se rugă Celui Etern: „Rege al lumii, strigă el, prin mină mea, dar prin puterea Ta, izbăvește poporul tău; prin mină mea, dar prin puterea Ta care a secat marea, care a înfrînt foamea și setea; fie ca puterea Ta să ne dea azi victoria, căci mină mea, fără puterea Ta, nu e nimic”. Și de pe înălțimea colinei privea mulțimea.

Și se întîmplă că, de cite ori ținea profetul brațele ridicate către cer, evreii ieșeau învingători; și cînd le cobora, ieșea învingător Amalek. Dar Moșe nu putea ține mereu brațele ridicate, căci îndoiala îi slăbea puterile. Vîzînd acest lucru, Hur și Aaron îi sprijiniră cele două brațe, pînă la apusul soarelui cînd fu înfrînt Amalek.

CONGRESUL MONDIAL AL TINERILOR RABINI

Anul viitor se va ține la Ierusalim Congresul mondial al tinerilor rabini și conducători de sinagogi. Printre problemele ce vor fi supuse dezbaterii figurează unificarea ritualului rugăciunilor, precum și funcția sinagogilor ca centre ale vieții religioase și spirituale iudaice. Se preconizează, de asemenea, înființarea unei uniuni mondiale a sinagogilor.

SIMPOZION LA PARIS

La Paris a avut loc cel de-al 10-lea simpozion al intelectuaților evrei de limbă franceză. Organizat sub auspiciile secției franceze a Congresului Mondial Evreiesc, simpozionul a fost consacrat problemelor iudaismului în contextul vieții moderne.

CONFERINȚA DESPRE LIMBA IDIȘ

La mijlocul lunii mai se va ține la Montreal prima conferință pe țară consacrată problemelor limbii idiș. Delegați din principalele centre din Canada vor dezbate probleme legate de învățământul în limba idiș, situația presei și a literaturii idiș etc.

O comisie alcătuită din scriitori, profesori și publiciști lucrează la pregătirea materialelor ce vor fi supuse conferinței.

Aceasta este prima conferință de acest fel ce va avea loc în Canada.

SEMINAR EBRAIC LA MIAMI BEACH

La cunoscuta stațiune Miami Beach din Florida a luat ființă un seminar religios ebraic.

DOCUMENTE INEDITE DESPRE ANSKY

Muzeul etnografic din Tel Aviv a intrat în posesia unor importante documente ce au aparținut scriitorului S. Ansky. Este vorba de un număr de fotografii de vechi sinagogi, precum și costume tradiționale pe care scriitorul le-a făcut în cursul expedițiilor sale etnografice prin diferite așezări evreiești din Polonia și Ucraina. Fondul cuprinde de asemenea câteva manuscrise ale lui Ansky.

CURS DE LITERATURA IDIȘ

Institutul științific evreiesc (IWO) a deschis la New York un curs de perfecționare pentru cadrele didactice de la școlile evreiești. Cursul este intitulat „Literatura idiș în Europa și în America”. Lecțiile sînt predate de către

scriitori, cercetători în domeniul istoriei literare și alți specialiști.

SALOM ALEHEM ÎN LIMBA RUSĂ

În ediția „Biblioteca pentru literatura universală” a apărut la Moscova un volum de povestiri de Salom Alehem. Volumul, care are 688 pagini, cuprinde scrierile: „Tevie lăptarul”, „Croitorul Țermecat”, „Băiatul Motl”, „Cîntarea cîntărilor” și 26 povestiri din perioada 1887—1915. Volumul a apărut într-un tiraj de 300 000 exemplare.

TAPISERIA LUI MARC CHAGALL

În colecția „Biblioteca pentru literatura universală” pe care Marc Chagall a executat-o pentru clădirea Knessetului din Ierusalim. Tapiseria este alcătuită dintr-un triptic inspirat de Biblie — „Facerea”, „Exodus” și „Intrarea în Ierusalim”. Prețiosul gobelin a fost realizat, după desenele artistului, în vestitele ateliere franceze.

Marc Chagall a lucrat peste doi ani la această tapiserie.

CONVENȚIA ÎMPOTRIVA DISCRIMINĂRIILOR RASIALE

În urma ratificării de către majoritatea statelor semnate, a intrat în vigoare Convenția împotriva discriminărilor rasiale, adoptată de către ONU. Potrivit acestei Convenții, orice discriminare între cetățeni pe motive de rasă este considerat un delict penal pasibil de pedeapsă.

ÎNVĂȚĂMINTUL EVREIESC ÎN ARGENTINA

Comunitatea de circa 500 000 evrei din Argentina întreține o rețea întinsă de școli de toate gradele. În întreaga țară funcționează 120 școli, cu limbă de predare idiș sau ebraică. Un număr de aproximativ 13 000 elevi frecventează aceste școli.

NECHAMA LIFSCHITZ ÎN ISRAEL

Cunoscuta cîntăreață de folclor evreiesc Nechama Lifschitz, originară din Vilna,

și continuă activitatea în Israel, unde a sosit recent cu familia. Repertoriul acestei înzestrate artiste este alcătuit din cîntece populare idiș și ebraice, precum și din creații ale unor poeți clasici și contemporani.

ÎN AMINTIREA UNUI MARE SCRITOR

S-au împlinit de curînd 10 ani de la moartea lui Lion Feuchtwanger. Cu acest prilej, universitatea Oalifornia de sud a organizat o expoziție și a editat un album special consacrat marelui scriitor. Academia de artă din Berlinul occidental a editat o culegere din scrierile lui Feuchtwanger, iar televiziunea vest-germană a transmis o emisiune specială.

Manifestări ocazionale au fost organizate și în R.D.G.

CONFERINȚA RABINILOR DIN R.F. A GERMANIEI

În orașul Koln a avut loc conferința rabinilor din R. F. a Germaniei.

SINAGOGĂ RECONSTRUITĂ

În orașul Salzburg din Austria a fost reconstruită sinagoga, distrusă în perioada nazistă. La ceremonia inaugurării au luat parte, pe lângă membrii comunității, reprezentanți ai autorităților locale și centrale. Serviciul religios și predica ocazională a fost pronunțată de către rabinul Akiba Eisenberg.

CENTRUL COMUNITAR DIN KARLSRUHE

Municipalitatea orașului Karlsruhe din R.F. a Germaniei finanțează construirea unui centru al comunității evreiești din localitate. Centrul va consta dintr-o sinagogă, dintr-un spațiu școlar și o sală de festivități.

Construcția, în curs de realizare, va fi terminată în cursul anului viitor.

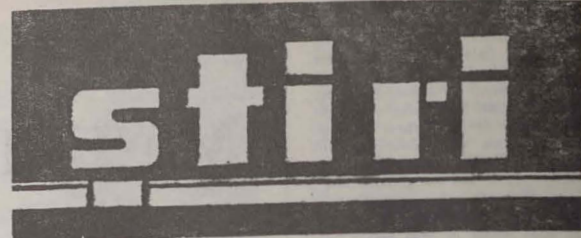
O SUPRAVIETUITOARE A LAGĂRELOR MORTII

Pianista Zuzana Ruzickova din Praga a fost distinsă recent cu titlul de artistă emerită. Ruzickova este unul dintre cei 100 de copii evrei ce au supraviețuit, dintr-un total de 15 000, cîți s-au aflat în lagărul nazist de la Theresienstadt.

MOARTEA UNUI ACTOR

La Berlin a încetat din viață, la vîrsta de 79 de ani, Ernst Deutsch, decanul actorilor de limbă germană.

Defunctul s-a făcut cunoscut și dincolo de hotarele țării sale datorită talentului cu care a interpretat pe scenă un mare număr de personaje din dramaturgia clasică și contemporană. În afară de activitatea teatrală, Ernst Deutsch a avut și o bogată contribuție la dezvoltarea cinematografului. El a fost distins cu numeroase ordine și medalii.

„ANUL HILEL”

La 14 Nisan (2 aprilie 1969) s-au împlinit două mii de ani de cînd Hilel cel înțelept a devenit capul Marelui Sanhedrin. Profesorul dr. S. B. Hoenig, de la Yeshiva University din New York, a

ajuns la această concluzie după studii îndelungate. Istorie, matematică și astronomie.

Făcînd această comunicare într-o carte recent apărută și intitulată „Marele Sanhedrin”, autorul propune instituirea, de către forurile religioase evreiești, a unui An Hilel, spre a se comemora pe unul din cei mai mari învățați ai talmudului.

REEDITAREA SCRIERILOR LUI JOSEPHUS FLAVIUS

În editura parisiiană „Lidis” a apărut o culegere din scrierile lui Josephus Flavius. Este vorba de „Antichități iudaice” și de „Războiul iudeilor împotriva Romei”.

Într-o prefață remarcabilă, prof. M. W. Nikiprowetsky, de la Colegiul Franței, încearcă să explice figura contradictorie și atât de controversată a lui Flavius. Autorul subliniază atașamentul profund pe care acesta l-a manifestat pînă la capăt față de religia iudaică, încercînd să explice poziția sa istorică printr-o stare de exaltare profetică.

Ediția este bogat ilustrată și tipărită în excelente condiții grafice.

DE VORBĂ CU MARIA ARSENE

Ziarul „Viața noastră” din Tel Aviv publică un interviu al scriitorului Maria Arsenie, aflat într-o călătorie de documentare în Israel.

UNIVERSITATE POPULARĂ DE IUDAISTICĂ

Filiala din Argentina a Institutului științific evreiesc IWO a luat inițiativa organizării unei universități populare de iudaistică. Cadre calificate vor ține prelegeri pe teme de istorie, religie și cultură evreiască.

O CARTE A ÎNȚELEPCIUNII BIBLICE

Institutul Ibn Tibon al universității din Grenada a început publicarea unei biblioteci sefardice. Primul volum, care va inaugura această acțiune editorială, va fi „Meam Loez”, un studiu scris în secolul al XVII-lea, în limba ladino, de către rabi Jacob Meir Kulli, una din personalitățile remarcabile ale epocii. Cartea, care este un comentariu popular al primelor 5 cărți ale Bibliei, a fost concepută ca un îndreptar pentru marile comunități evreiești din Constantinople, Salonic și Smirna.

JURNALUL LUI RINGELBLUM LA TELEVIZIUNE

Unul din studiourile de televiziune din New York a transmis recent o dramaturgie după jurnalul lui Emanuel Ringelblum, istoricul ghetoului de la Varșovia. Emisiunea a evocat condițiile în care naștii au înființat ghetoul, condițiile barbare impuse locuitorilor, episoade din mișcarea de rezistență, care a culminat cu eroica răscoală din aprilie — iunie 1943.

Programul a făcut o impresie profundă asupra telespectatorilor.

INAUGURAREA UNEI SINAGOGI

În prezența Șef rabinului Angliei și a unui public numeros, a avut loc de curînd solemnitatea inaugurării unei noi sinagogi în orașul Leeds. După oficierea serviciului divin, Eminența Sa d. dr. Emanuel Jakobovits a rostit o predică.

Noua sinagogă este construită într-un stil arhitectonic modern, avînd o capacitate de o mie de locuri.

ÎN MEMORIA LUI MAX BROD

Consiliul comunității evreiești din Praga a hotărît să fixeze o placă în memoria scriitorului Max Brod, născut în acest oraș. Placa va fi fixată pe zidul cimitirului obștei.

CASA ANNA FRANK

Peste 170 000 persoane au vizitat în cursul anului trecut casa-muzeu Anna Frank din Amsterdam. Mansarda unde timp de peste doi ani s-a ascuns familia Frank a devenit loc de pelerinaj pentru oameni de bună credință din multe țări ale lumii.

דער תנ"ך קאנקורס

מיר שוין געוואלט זען א פאר-
מעסט, דאסמאל נישט פון
יחידים, נישט פון מלכות,
ווער פון זייערע פריער סקיים
זיין דעם פסוק פון תנ"ך, וועלכע
געפינט זיך איבערשטעלן אויפן
פארגאס פון דעם בנין פון
דער ארגאניזאציע פון די
פארייניקטע, באציעס, אין
וועלכער זיי באטייליקן זיך:
"ונחתו חבובתם לאתים...
און זיי וועלן שמידן זייערע
שווערדן אויף אייגענדייזנס,
און זייערע שפיון אויף
צווייגטעסערס, א פאלק קעגן
א פאלק וועט נישט הייבן א
שווערד און מען וועט חסר
נישט לערנען מלחמה (ישעיה
ב-ד).

חיים בלימעס

מורעה דחופה

מי שיש כרשותו מהסד-
רים שחיבר חרב יעקב
סאיר שפילמן מבורקש
(הידוע בבניין, "הרב
סמראיוביח"):
אבני גזית
דברי סאיר
פל ארות
נהלת יעקב
ערות ביכש
מתכבש להודיע למערכת
,"בת-העת".

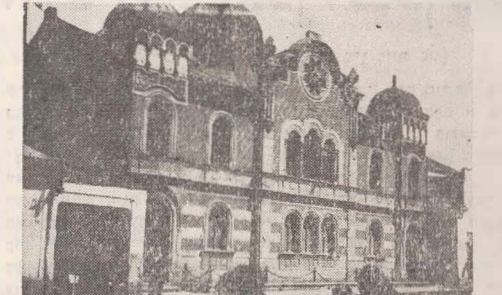
דער פראקטעסטישער גייסט-
לעכער פון האלאנד יאהאן
קורטהאט, און מאנועל קאל-
דערנא פון באליזאוויע.
אין א פאריקן גומער האבן
מיר פארעפנטלעכט אן אר-
טיקל פונעם רומענישן גייסט-
לעכער א. גענאציא איבער
גאלא גאראט'ס דער ער-
שטער רומענישער עקומי-
ניסטי אין וועלכן ס'ווערט
אנגעוויזן, צווישן אנדערע
כעס'ים, פארוואס איז גאלא
גאלאטיאן געווען אזא אוהב
ישראל. דער האט געזאגט:
אלע בעטן מיר זי צו דעם
זעלבן גאט וואס וואלט גע-
שאפן ווימל און ערד, און
פון דער אנדערער זייט פאר-
געטערן מיר זיזעלבע ספרים
וואס דער רבנו של עולם
וואלט געגעבן אויפן בארג
סיני. וואס פאר א פארנע-
גן וואלט ער געזאגט ווען
ער זעט אז ס'קוקט פאר א
קאנקורס פון דער ביכל -
וואס ער האט מיט אויפגא-
בערגעגעבן איבערגעזעצט
אין דער רומענישער שפראך
— אין וועלכן עס באטייליקן
זיך יידן אינשטיידן.
און אוס'אויז רייך פון קא-
קורס, אין פון תנ"ך וואלטן

פארלאנגן און זיך דערלויבן
אז ס'וואלט נאך היינט איר זיין
יומס וילחא און קומענשן די
כאנק איבער א ספר. אז אין
ספר אין תורה.
דאס הייסט אבער נישט
אז דאס עצה-ספר האט פאר-
געטן זיין ספר-הספרים. האט
עס פארלאזט. ס'איז צו כא-
סערן און דרויסן יידישע
ישובים, אייביג די בארינגונגס-
דער און פון לערנע האט
זיך איבערגעאנדערשט, אז
דער איבערשטער פאר תנ"ך
אז אנדערע יידישע געמיינדע
געשטען. אפגערשט שוין
פון מדינת ישראל וואו תנ"ך
איז אן אפגאליאטארישער למד
און וואו, לויט מיר ווייסן אז
שוין ארויס דער דריטער
כאנד פונעם תלמוד בבלי.
נערדנס מיט פריש'ים, נא-
רות און ארטיגראדיע, כדי
ער זאל איר זיין צוגעבונדן
פארן גרויסן עולם און נישט
נאך פאר די קליינע צאל
אין דעם היינט.
פארמאל, אז אין היינטיקע
צייטן ווען פארמעסטן, קא-
קורס וועגן אויסן ספר היום,
זאל אין ישראל פארקומען א
קאנקורס פון תנ"ך ביי וועל-
כן עס וועגן געווען אפגע-
רעכט, מיניסטאן, געזעל-
שאפט'עכע, מועד, תנ"ך ליב
האבען בראש מיטן פארמאל
פרעוידעט: אין ס'אויז איר
נאכמאל אז דעם קאנקורס
זאל געווען אן איבערשטער,
'צחה זומור' פון א נויטיג-
כויס אין נחתה.

אין תורה, די עלטערן האבן
צוגענויט א קינל מיט א
פלאש וויין, און אז דאס
בחדל האט קאנקורס גע-
לערנט א פרישה חובש מיט
רש"י מיט דער הפסורה און
אפער כאקע א כאנס סמא
אויך, האבן זיך די עלטערן
געמאכט פון נחת, און די
סאטע האט געלאזט א סמא
קוקנדיג אויף איר פריש, דער
למוד-תורה האט זיך דעמאלט
באנוצט אין די אמות
פונעם בית-מדרש, חר"ר
ישיבה און צווישן די רבנישע
און לויטשע קרייזן. דער
הייל, דער "עמד" האט נישט
געהאט קיין צוגלייבונג און
קיין צייט דערצו. דער עול
פריש האט ווי באהערשט.
אבער למרי דערווייטעס
פון תורה-לערנען האבן זיי
זיך נישט. האבן זיי נישט
געלערנט, האבן זיי געוואלט
אז זייערע קינדער זאלן קאמפ-
לערנען. האבן זיי נישט גע-
קאנט לערנען, און ס'ען נע-
גאנגען שבת אין יום-טוב
בפריש אין די לאנגע וואכער-
דיקע נאכמיטאגן אין יום-טוב
אין בית מדרש, זיך אפ-
געצו ארום די לאנגע מיטן
און הערן דברי תורה פון
יידן למדנים וואס האבן גע-
האלטן פאר זייער חוב, סהנה
צו זיין אויך די נישט-לער-
נענדיקע מיטן גענוס פון
תורה-לערנען.
ס'וועגן נאך היינט אויך
פארן סמא-טוב וואו דער אל-
טער שטייגער, דער אפאלי-
קער אופן תורה-לערנען, ווערט
אויפגעהאלטן. אבער אין אן
אומגעהוירער קלענערער צאל
ווי אפאל, ראשית, ווייל הונ-
דערטער יידישע קהילות פון
מורט איראקע, דאס וואו
דאס יידישע שטייגער לעבן
איז אויפגעהאלטן געווארן,
וועגן פאר גרויסן געוואלד פון
נאך אכור, פונעם היטלערדיגן.
השנית, האט זיך דאס אופן
לעבן בכלל געענדערט אין
דער וועלט, דאס געווענליכע
לערנע-צאנאטיס לעבן דער-
לויט נישט צו כלייבן היינט
טערשעלעק, מעקן נישט

צו פארפאלקסען און דער-
נענען די בילדונג וואס ס'האט
באקומען אין שולע.
אין דעם דאזיקן קלימאט
האט זיך געשאפן א נייע
מענטשליכע, נייע באגריפן
וועלכע האבן געבראכט דערצו
אז מיר הערן אין דעם מערער
סאל אין וואס און אין דא-
דאס און געווענליכע קא-
קורס פון נאך א הויכן גוואל-
טליכע פארשטאנד, וויסנשאפט-
לעכע פון מייקאלישע סר-
כעכטן, אין וועלכע ס'פאר-
טייליקן זיך נישט נאך מענט-
שן וואס האבן געלערנט:
וואס נאך אפ זייער פרייע
צייט דער בילדונג.
אראפ די דאזיקע אומ-
שטענדן, הערשט מען אויף
דעם וועלט פון מערערע פאר-
שטעט, קאנקורסן, מירערען
ראש גישט פון איבערגאצ-
נאלע וואסערגעלעכטע פון
פאליטיש און געזעלעכע גע-
נויערע פון פארמעכענע-
כעס פון וועגנעליכע.
ביי אונדז אין רומעניע
זענען איינגעשטעלט געווארן
צ.ב. צייט איבערגעצאנאלע
מייקאלישע קאנקורסן, איר
נער פון ליכטער מוויז און
איינער פון סומפאגער סר-
זיך (דער רוסאגערענעסע-
קאנקורס) וועלכע ציען צו
יינגעלייט וועלכע לארן איר
פון אלע ענין וועלכע "סא-
ציענעלייט פרייזן וועלכע ווע-
נען אן אירע פאר דער ווי-
סערע מענטשליכע פון
אנטיילעכער. יינגעלייט פון
רומעניע באטייליקן זיך און
וועלכע פארמעסטן אין סאל
וועגנע-רומאליא, און אפער-
און אין אנדערע סמא-טוב. אין
דאס איז אויך גורם א פאר-
ברודערונג פונעם מענטשן אין
פאלקער.
מיר האבן געווענליכע
לעכע צייט אין דער היינט
אויך פון א תנ"ך קאנקורס
וואס איז פארגעקומען אויפן
ראש ס'אויז ייזן נישט צום
ערשטן סאל וואס ס'קוקט
דאס פאר אומ-פארמעסט.
פארן עלטערן דער קלינגע
נאך אכור, איבער-אונגעלעכט
אפאל נישט געוואלט פון
פארמעסטן, נאך און דער
סאל פרישע קומען אויפן
שבת נאךן מיט פארהערן
דעם למדנים וואס האבן נע-
לערנט אין בית המדרש צו

מיר לעבן אין א צייט פון
פארמעסטן. אין פארמעסטן
זענען זייער א גוטע זאך, זיי
זענען דער סימבאלישע
דראגא נאך שלימות, פונעם
וועלן זיך צו פארבעסערן וואס
מערער אין דער דיסציפלין
אין וועלכער דער איינזיגער
פילט אז ער האט פאליטיש
ס'וועגן פארן פרייע און
נייטיקע פארמעסטן, לויט
די פאליטישן פון יעדן איינעם
און מיר וואלטן געוואלט, לויט
די צוגרייכענען אין די סביבה
אין וועלכע זיי וועגן לייט
לעבן. מיר וואלטן וועגנלייט,
ווייל פארמעסטן זיך איר פארם
די איבער פון וועגנע מענטשן,
מערער צו פרייע, ווייל זיי
האבן אסאך צייטן דעם עולם
און דעם בית דערצו און זיי
דארפן זיך לעבן מערער פאר-
מולקוסען אין וועלכע וועלכן די
הייזן ערשט אן.
פאר דער צייטער וועלט
מלחמה וועגן אבער - לויט
דער פארמעסטן געווען
אזא פיל איבערשטענדיגער
סאל, מיינע, ספאריאלייט,
ס'האט דערמאנט אין א
היינטיקן סאל די איינגע-
אין דער דאזיקער צייטונג
און ס'האט אריינגעלייט
די אנדערע וויסן פון דער
געשטעלעכער פאליטיק, דער
רוהניגערע, ס'האט זיך מיט
דער וועג, בפריש, מיט די
וואס האבן פון הויכצאלעס
נישט געווענליכע, יידישע וויסן
אפגעגעבן אין הלכות ביי-
רוגע, דער געזעלעכער סאל
פארזינגענען אין די פרייע
שעה, נאך זייער ארבעט ווע-
גען געזען אויף די ספא-
פונעם סאדאלייט, ווייל זייער
ווייניג אין וואס וואס ס'האט
געקאמט הערן א ליכטע-ארישע
צו וויסנשאפטלעכע לעצטע,
צו א ספאלייטעכע.
נאך דער מלחמה, פארם
אין די סאדאלייטעכע לעג-
לעכע צייט אין דער היינט
זיכט פיל געענדערט. די פאר-
לאגן האבן געשטייגן ארויס
צוגעבן ליכטע-ארישע וויסן
שאפגעבע און מיינאלייטע
הערן אין ספאלייטעכע, און
ס'האט געשאפן קלובן, נישט
נאך וועגן ספאלייט, נאך אויך
ווי דער בחור צו דאס מירל,
אין ספאלייט צו אין דאס
האבן געשטייגן די הויכצאלעס
פארזינגענען. אין נישט בלויז
כדי צו פארזינגען זיך האט
מען דאס געזען, נאך סאטע

דער סעפאל פון רעשיצא (טראסילאוואיע)

און ס'איז מיט א
אמת אויז געווען, ווי
סרוליק האט געזאגט.
ס'וועגן פארביי עטלעכע
יאר. סרוליק איז שוין
געווען אן עטליכע יאר,
וואס אין רומישן פא-
רע, דאס ס'האט שוין
מיט אן עטליכע יאר-
כער נאך דער מדינה.
סאטע דעמאלט איז געווען
דעם וואויס, סעשאן
הויכצאלע, און דער
בניינע אויסגעבראכן א
קריגער. אין דערקאסע
פון דער בניינע האט
געעלט געלט און פאש
עס איז נישט געווען
דעם וואויס שולד, אז
אפער די גאנצע בניינע
גרויס געווען איז צו
דורסן, סעשאן היינטיק
האט מורא געהאט צו גיין
אין צערקוע אריין, ער
האט אויך מורא געהאט
זיך צו ווייזן אויף
זיין אייגן פעלד, ס'פריי (העסלן אויף זייט 9)

סון יעדן טאג, איינמאל,
ווען דער וואויס האט
זיך פארשטעקט אויס-
צו-פרייזן דאס שטריי-
האט ער אפגעטראפן
סרוליק. ער האט בא-
דאכט דעם וואויס און
אויס פארבעטן צו זיך
אין דער קעטשע און
רויין, סרוליק האט אים
סכר געווען מיט א
סרונק בראקען און מיט
א פארבויס. היינטיק
האט באזעצט פאר דעם
בראקען און דערביי גע-
זאגט: "אז מען פוט א
גוטע זאך און מען קריגט
האט באזעצט פאר דעם
סראש-סאקע וועט זיין
עס אויף צו וואו א גוטע
"היינט געקעכט-
האט סרוליק אים גע-
שטענען. ווי לאנג
סראש-סאקע וועט זיין
אויף דער ערד, וועט
דאס קיין עניש (כא-
ליערע) נישט זיין. און
רוי, היינטיק, אז ס'וועט
זיך שלעכט זיין, וואו
וועלכע וועלכע פריש שטריי,
וועלכע זיך צו שטריי."

האט ער זיך נאך פרי
געקערט - געוואלט
וויסן ווער ס'גייט מיטן
וועגל. ער האט לאנג
נישט געקראפט הארען.
סרוליק, א בארעכער,
איז אפגעקומען מיטן
טעגל. האט ער גע-
זאגט: דאס דערקעניש
זיך טיפל זיין, פון די
פריש, וואס האבן גע-
טרייבט ס'אויס דער וואויס
האט גרויס רחמינות גע-
קריגן אויף סרוליק.
ער איז צומאכטענע
פריער אויסגעשטאנען
ער און אויסגעשטאנען
בין וועלכע פריש שטריי.
אין אויז האט ער גע-
שטעלט מוראדיקע
פריש, איז דער וואויס
סעשאן היינטיק, א-
רויט אין א פאר-
פאג ווען וואס ער שט
זיך. לעבן זיין קרוב
קריגע, וואו דער שני
איז געווען באקאנט מיטן
הייז, האט ער געווען
טראכט: ב'אויס, די טרא-
פריש בלויז זענען געלאזן
אין א שטראל, א צוויי-
דערשטע האט דער וואויס
געזען: נאכפרייזן און
נאכפרייזן דאס צווייטע
וואס האט זיך געוואלט
ביו צו דער קרעכענע.
ער האט זיך געקוקט
נעם גארנישט נישט קיי-
זאגט, צומאכטענע, אפער

לויבט אין סרוליק, צו
וואס מיט אן אמת
געווען ווער סרוליק
איז, ווי ס'האט נישט
וויין, שרה איז באשא-
נען, און אויך פאקערט
וואס איז ביט אויף הוי-
לויבט אין וואס מיט
סרוליק חתונה האבן.
קיין זאך האט נישט גע-
האלטן דער רב, דער גר-
שול, האט זיך געוואלט
חתונה מאכן. דער רב
האט זיך אבער געשטעלט
מיט אומשטעלע, האט
ער גענומען אן איינער-
שאט און האט ס'פאר-
פאלק האט באוועלט.
דאס פארל האט גע-
פריש אן אויסגעשטעלט
לעבן, שרה האט אכט-
געגעבן אויף דער שטע-
פון סרוליק האט יעדן
פארגעקומען וויסנשאפט
פעלד, זיך פארמארשט
מיט א שטריקל און האט
געטריבן די קי אויף

צו זיך געווען פאר-
לויבט אין סרוליק, צו
וואס מיט אן אמת
געווען ווער סרוליק
איז, ווי ס'האט נישט
וויין, שרה איז באשא-
נען, און אויך פאקערט
וואס איז ביט אויף הוי-
לויבט אין וואס מיט
סרוליק חתונה האבן.
קיין זאך האט נישט גע-
האלטן דער רב, דער גר-
שול, האט זיך געוואלט
חתונה מאכן. דער רב
האט זיך אבער געשטעלט
מיט אומשטעלע, האט
ער גענומען אן איינער-
שאט און האט ס'פאר-
פאלק האט באוועלט.
דאס פארל האט גע-
פריש אן אויסגעשטעלט
לעבן, שרה האט אכט-
געגעבן אויף דער שטע-
פון סרוליק האט יעדן
פארגעקומען וויסנשאפט
פעלד, זיך פארמארשט
מיט א שטריקל און האט
געטריבן די קי אויף

דאס איז וואס האט
אויב ס'האט קיין
פריש, מיינע, ס'האט
לעבן אפער יאד קריק
(!) ווען אין אונדערע
קמאטע וואס דאס
קריק א וויל קריק-
בליק, דאס וויל און
ווען א פאקערט און
נאך אן איינגעשטע-
מער. דאס געלעבט
פון וואס ס'האט זיך
געקאכט. צווייטע א-
בקר און ער געווען א
בליקער. האט געלערנט
מיט, קיינען וועלכע
אין די דאזיקע שטע-
קע.
איינמאל, ווען ער איז
געווען אן איינער, א
שטענדיק וואס לויבט
צווייטע פון מראש-
סאטע, האט ער זיך
דאס באקאנט מיטן רב
און אויז ווי דער רב
איז געווען א פרישע
און הילפליכע, און ער
פון ערשטן בליק א סכין
געווען אויף סרוליק

צייט-שניפט

פונעם רומענישן רעליגיעזן יידנטום

פסח תשכ"ט אין אונדזערע קהילות

דער תלמודישיער אויסדרוק „עבר היום בל קרבנו“ האט אין געווארן א שפרייטאָר און דער יידישער שפראך און האט באקומען דעם זין פון פון יעדע זאך אין זיין צייט, איז א הוג מים וועלכן, בזמן אין וואס אלעס, דאך, סען זיך רעכענען, און מיר דא, ביי אונדזער צייטשניפט, סען זיך אן א כוח אים צו האלטן, און וואסאזשע קומען מיר קרעפט היינט פאר אונדזערע ליעגער מיט שילדערונגען פון אונדזערע קאָרעספאָנדענטן פון די פראַנצויזישע קהילות, היינאזי ביי זיי איז אַפֿ-געלאָפֿן דעם יום-טובֿ פֿאַר שפּאַן?

ווייל נעמענדיק אין אבס די באדייטונג פון דער סעקסיה האט אים אפאנאקערקענדיקלעך רעכט:

יאס

רי יאסער קהלה האט אויך דאס יאָר צונענויג, מיט א באזונדערער זאָר, דעם סדר. זונטיק, דעם 30סטן מערץ האבן די תלמידים פון דער תלמוד-תורה אונטער דער אָנפירונג פון ווער ליבאָוויטש, דער מדרין פון די תלמידים, געמאכט זייער סדר. די קינדער האבן געפרעגט פיר קשיות, זיי וואָבן געזאָגט די תורה און גענוג גענוג צונענויג.

ביי די סדרים, וועלכע זענען פאַרענקומען אין דער לשונה קאמפניע, האבן אָנטייל גענומען אן ערך 160 פערזאָן.

אפגעקעטעטער סדר ביי דער קלויזשער קהילה

Aspect del Sederul organizat de Comunitatea evreilor din Cluj.

קלוזש

באגריינדליך די מסובים ביים סדר, האט דער ר, ראַנע, פרעזידענט פון דער יידישער קהילה פון קלוזש, אונטערגעשטאָנען דעם פאקט אז דער סדר קומט פֿאַר אין נייעם, שיינעם און גערוימליך לאַקאל פון דער קאמפניע. די איינריכטונג פון דעם דאָזיקן לאַקאל איז געמאכט געוואָרן אויפֿן אָנרעג און מיט דער שטיצע פון דער פֿעדעראציע, און פונעם רב הכולל פֿעדעזענלעך.

טימישאַרא

דער ראבינער פון דער טימישאַראער קהילה, ד. ניימאן האט אונז אריינגעשיקט אַ באגייט-סערטע שילדערונג פון דעם אפון ווי ס'איז גע-פֿיערט געוואָרן פֿאַר דעם טשעט אין דער דאָזיקער קהילה. ער מאכט בולס אין זיין בריוו, די פֿאַר-שפאָרעט ארבעט וואָס מ'האָבן אָנגעפֿירט נאָך פון פֿאַר פֿאַר, די מנהיגים בראש מיטן פרעזידענט פֿעדעזענלעך.

באַטאַשאַן

ביידע סדרים האט מען פֿיערלעך געפֿראַנט אין לאַקאל פון דער קאמפניע פון דער גאס 70-אפֿריל. ס'האָבן אָנטייל גענומען 120 מענטשן. דער שוואַם ישראלי ספּאָספּאָוויטש, האָט גערעדט וועגן דעם באדייט פונעם יום-טובֿ. ס'גאָלענדיגער האָט געפֿרעגט די פֿיר קשיות, און דער סדר האָט געלאָפֿן די תורה.

אין דער קאמפניע וואָבן טעגלעך געגעסן 160 פערזאָן.

(המשך אויף זייט 9)

די סדרה פון דער וואָך

ווי דארפן זיך כהנים אויספירן

נאָכדעם וואָס מיר האָבן אין די פֿינטליכע סדרות ווערענעם, וועגן דער רייליגייט פונעם פֿאַלד, די סדרה הנהג, סדרה תופש און סדרה והמנחם, לערנען מיר אין דער סדרה „אמור“ וויאזוי דאָרף זיך אויספירן דער כהן אין דער סדרה, וואָס איז נשמיט ה' אין דער סדרה, און דער צייט פונעם פֿאַלד, איז דער און פונעם בית המדרש, איז דער כהן געווען די העכסטע רומעניש-דיקע אינסטאנט ביי יידן. ער איז געווען דער וואָס האָט פֿאַרגע-שטעלט מיט זיך די גאנצערע, ער האָט פֿאַרגעשטעלט דאָרטן פֿאַרן געווענע-היים פונעם פֿאַלד, ער איז גע-ווען דער רופֿן, און דער מיר, ער וועט אין דער סדרה מצורע, און ער האָט אויך געזאָגט אַפֿ-נעמען די קרבנות וואָס זאָלן מ'פֿיר זיין אויף די זינד וואָס מ'דער פֿאַלדעטענסטע האָט געטאָן במיד צי בשגגה, און וויאזוי מיר האָבן שוין אמאל געזאָגט, איז דער קרבן געווען א מיטל צו מאכן דעם מענטשן ער זאָל נישט לייכט איבערגיין אויף א חסא וואָס ער האָט געטאָן אפֿילו בשגגה. אפֿילו נישט-וויילנדיק, נייטער דער דאָרף קומען מתוודען זיין ווייניג זינד, און ס'מאכט דערצו אז ער זאָל זיך שוין מער נישט איבערגעווען.

נאָ, אז דער פֿינפטער מענטש, איינער פונעם הומן, זאָל האָבן צו-ווערן צו דעם וואָס דאָרף זיין זיין מנהיג ווערן. נישט קיין שופט צי א שופט וועלכע משפט לויט די געזעצן און היסן אפֿען אז זיך זאָלן דורכגעפֿירט ווערן אין לעבן, געזעצן וואָס נישט זיך האָבן געמאכט, נייטער צו דער געזעצן וואָס פֿאַרשטענדט די גאנצע גאנצערע, וואָס איז דער פֿאַר-שטייער פון דער מאַכט וואָס שפּאַט די הוקים און משפּטים, וויאזוי דאָרף דער דאָזיקער מענטש זיין, וויאזוי דאָרף ער אויסטון באַס פֿשוט מענטש אין די אַיגן, כדי ער זאָל זיך אין אים אַפֿ-פֿאַרשטעלן אין סיי וואָס פֿאַר אומשטאַנד אַפֿ דער דאָזיקער, וואָס איז מאַכט אַ בשר ודם

נישט קיין מלאך, און מ'פֿאַר-לאַנגט אפֿילו פֿון אים נישט ער זאָל זיין אַ נביא, דאָרף אַפֿער דערגרייכן אים הויכע רגש אין ענין פֿון סדרה, אז נאָ זאָל זיין אַ ביישפּיר פֿאַר דעם פֿאַלד, ער זאָל זיין ווי-בנדר ירו און אלע הויכע און מ'זאָגט אין אים נישט געפֿונען קיין שום פֿינט ער דאָרף זיך נישט אָפֿטיי-דן פֿונעם פֿאַלד, ער דאָרף לעבן צווישן אים, אָבער ער דאָרף זיך מיט אַיילען אויפֿירונגען און טעגליכע פֿון אים. די סביבה אין וועלכער ער לעבט, זיין משפּחה-לעבן דאָרף זיין אנדערש ווי ביי אנדערע. די תורה פֿאַר-לאַנגט אפֿילו אַפֿילו ווייל די כהן'ס זענען געווען אַ נעשלאָסענער שטח און די כהונה איז איינציג געגאנגען מאַכט על בני-ים. זאָל דער וואָס האָט אַ עטעפֿע-ליכע מוס נישט געזען מאַן די כבודו וואָס אַ כהן דאָרף טאָן און ווייל דער שופט פֿונעם דאָרף נישט פֿון זיין שולד, מען ער געניסן וואָס די פֿריויליכע וואָס דער כהן האָט, ער האָט דאָרף גלייכע רעכט צום לעבן ווי די איבריטע, אָבער קומען פֿאַרן פֿאַלד אלס דער פֿאַרשטייער פון אַ הייליגסטן סאָר ער נישט אין אַוועקל דאָרף דער פֿאַלדע-טענסט נישט זען קיין שום פֿינט, נישט אינעם נאָך, נישט אינעם גייסט.

און נאָך חורבן בית-המקדש, וועט ער זענען שוין נישט געווען די „כהנים כהנים“, איז די דאָזיקע פרשה אַפֿער נישט, אַפֿער נישט אין די זעלבע באדייט געווען, נישט מיט די זעלבע פֿיר-מיט, ווייל די שטעטער באדייט געווען אומשטאַנד זענען אויך געווען אנדערע. ס'זאָל קיין רעדע פֿון בוכשטעבליכקייט נישט זיין, אָבער דער גייסט, דער וואָס קאָל זייער גוט צוגעפֿאַסט ווערן איז אלע צייטן, אַפֿער אַפֿער אַפֿער, די גרויסקייט פֿון דער תורה, אויב בוכשטעבליכע זענען פֿאַראַן אין איר אַפֿילו מענטש און פֿרינציפֿן וואָס האָבן געקאָנט

ח. זיידמאן

(המשך אויף זייט 9)

די קאראימער שול פון ירושלים

זאָגט אז די שול איז געבויט געוואָרן פֿון ענן בן-זאָל, אין יאָר 755. צווישן די זיידמאן האָט מען אויך געפֿונען זעקס יאָר-אַלעטע סאָלען, וואָס זענען אַריינגעמישט אין די שול-ווענט. אויף אַינעס פֿון די שול-ווענט, איז פֿאַראַן אַן אויפֿשפּאַט: „ישיבה אברהם את עיניו וירא את המזבח הקדוש הזה מלחוק ויגאון מה טוב אהליי יעקב מש-כוותי ישראל...“

אויף אַן אנדערן סאָלען וואָס מ'האָט אַפֿט שוין נישט גע-פֿונען, נאָך ס'איז פֿאַרזיכט געוואָרן אין די צוואנציקער יאָרן דער תוכן פֿון דער אויסשפּאַט און ענן בן זאָל איז געקומען פֿון בבל קיין ירושלים מיט דער דעלוגי-געניש פֿון קאָליר אבן זשע-פֿען אלמער און דער האָט אויסגעבויט די שול, וואָס געפֿינט זיך שוין טויזנט ווענדערס און ניו יאָר אין די הענט פֿון די קאראימער. דאָס הייסט פֿון 755 ווי מיר האָבן אויבן געזאָגט ביי אַן 1864, ווען דער סאָל איז אויסגעהאַרצט געוואָרן פֿון אַ געוויסן אברהם פֿיקאָוויטש. פֿון וואנער דער דאָזיקער אברהם פֿיקאָוויטש האָט גע-נומען די משה'ס און ענן בן זאָל האָט געזיידעט די שול, ווייטער מען נישט. די קארא-אימער אָבער גלייבן פֿעסט אין דעם.

